

Historical Timelines in Social Studies Coursebooks

Kibar AKTIN, Sinop University, ORCID ID: 0000-0001-6238-3500

Hülya KARAÇALI TAZE, Sinop University, ORCID ID: 0000-0002-6592-0807

Abstract

The aim of this study is to determine the use of history strips in social studies textbooks published in 2012 and 2021. In this study, document analysis method, one of the qualitative research approaches, was preferred. The documents of the study were original and consisted of 4th, 5th, 6th, and 7th grade social studies textbooks published in 2012 and 2021. The data of the study were analyzed by descriptive analysis method. According to the results of the research, the 2012 edition social studies textbooks included history strips in more learning areas than the 2021 edition social studies textbooks. However, it was determined that history strips were not distributed in a balanced manner according to learning areas and grade levels in the social studies textbooks of both periods. At the same time, it was observed that the history strips did not vary. However, it was concluded that although there were a limited number of history strips in the 2021 social studies textbooks compared to 2012, the number of activities/questions for the strips was higher. As a result, it is thought that including more activity-based history strips with different types and content in social studies textbooks will contribute to the development of students' skills in perceiving time, history strips, time and chronology, change and continuity.

Keywords: Time, timelines, perception of time and chronology, perception of change and continuity.

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 24, No 3, 2023
pp. 1571-1603
DOI
10.17679/inuefd.1351627

Article Type
Review Article

Received
28.08.2023

Accepted
21.12.2023

Suggested Citation

Aktin, K., & Karaçalı Taze, H. (2023). Historical Timelines in Social Studies Coursebooks, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 24(3), 1571-1603. DOI: 10.17679/inuefd.1351627

This article was presented as an abstract at the IXth International History Education Symposium held in Sakarya on September 6-8, 2023.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Time is a concept which is necessary to give meaning to the world. The time period we belong to enables us to form national identities, create a collective memory, and to function as citizens in a democratic society (Heyking, 2004). This situation increases the importance of teaching the concept of 'time' in social studies teaching programs as part of citizenship education. However, many scholars including Bruner (1973) Blyth (1978), Donaldson (1978), Vygotsky (1985), Levstik & Pappas (1987), Thornton & Vukelich (1988), Harnett (1993), Cooper (2012), Stow & Haydn (2000), Brophy & Ark, (1993), Barton & Levstik (1996), Levstik & Barton (1994), Hodkinson (2002), Hoodless (2002), Alleman & Brophy, (2003) state that developing historical time conception is, indeed, a controversial research subject rather than being simple. Researchers confirmed that the historical time conception of children differs even in the same age groups and thus, understanding historical time is a skill that can be developed independent of the cognitive development theories (Cooper, 2011; Stow & Haydn, 2000; Levstik & Barton, 1994; Bozdoğan & Güven, 2021, Sel & Sözeri, 2020; Şimşek, 2006). It was revealed by the recent studies conducted in Turkey that the skills related to the historical time conception have not been achieved at the desired level yet (Aktaş ve Durak, 2021; Bozdoğan ve Güven, 2021; Akbaba, 2020; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2017; Marancı, 2017; Pala ve Şimşek, 2016; Işık, 2014; Akbaba, Keçe ve Erdem, 2012; Şimşek, 2006; Safran ve Şimşek, 2006; Demircioğlu 2005). It is observed that the theoretical and applied studies that could contribute to meeting these needs in the field are very limited in number (Ata, 2008; Altın ve Kaymakçı, 2016; Şimşek ve Bal, 2010; Kızıl ve Dönmez 2020). Gomez Galon (2016), indicates that the historical timelines can improve the children's time perception to a great extent. It is agreed that historical timelines present a big picture visually, give order to the events and they are useful for forming connections; therefore, they facilitate the development of the historical time conception (De Groot-Reuvekamp et al, 2017).

Purpose

In this study, it is aimed to determine the use of historical timelines in the social studies course books published in 2012 and 2021.

Method

Document analysis was used as a qualitative research method in this study. The documents of the study are original and include the social studies course books published in 2012 and 2021 for the 4th, 5th, 6th, and 7th grade classes. Data obtained from the research was analyzed through descriptive analysis methodology. Descriptive analysis units were comprised of the distribution of the timelines in the social studies course books according to the class level and learning domain, types of timelines, and how the questions and activities about the timelines were used. Data was analyzed in relation to these units of analysis.

Findings

In the present study, it was found that in the social studies course books which were published in 2012, the historical timelines were used at twice the rate of the historical timelines in the social studies course books published in 2021. Furthermore, it was detected that in these course books published in 2012, historical timelines were used in a larger number of learning

domains for all class levels (except 7th grade) than the social studies course books published in 2021. The common learning domain for which historical timelines were used in both 2012 and 2021 publications was “Culture and Heritage”. In the social studies course books published in 2021, the highest number of historical timelines were detected for the “Science, Technology, and Society” learning domain in the 7th grade. It was also determined that historical timelines in the course books published in both 2012 and 2021 did not show a balanced distribution according to the learning domains and the class levels. As for the types of the historical timelines, it was observed that the largest amount belonged to the thematic historical timelines in the course books published in both 2012 and 2021. Additionally, explanatory, synchronic, visual, biographical, and autobiographical timelines were detected in the social studies course books published in 2012. On the other hand, it was observed that the social studies course books published in 2021 included predominantly thematic timelines as well as classical, explanatory, and synchronic. Moreover, there are questions and activities related to 52% of the historical timelines in the course books published in 2012 while there are questions and activities related to 83% of the historical timelines in the course books published in 2021. As another finding of the study, there were not any questions detected about the chronological order in the social studies course books published in 2021 and there were not any questions in the course books published in both 2012 and 2021 related to measuring and calculating calendar time.

Discussion & Conclusion

It was observed that historical timelines in the course books published in both 2012 and 2021 did not show a balanced distribution according to the learning domains and the class levels. This finding is consistent with the findings of Altay’s (2020) research which states that skills of perceiving time and the chronology, and comprehending change and continuity are not distributed in a balanced way according to the learning domains and class levels in the social studies books and these skills are given sometimes too much place, sometimes very little place or sometimes even no place in these books. The fact that the historical timelines were used highly can be explained with the content of the Social Studies Teaching Curriculum designed in 2005. When the content of the curriculum (MEB, 2005a) is examined, it can be observed that the learning domain “Time, Continuity and Change” is indicated as the learning outcome in many units. Similarly, it was found that the decrease in the number of the historical timelines in 2021 course books compared to the course books published in 2012 is related to the explanations that took place in the Social Studies Teaching Curriculum. In the study, it was determined that the course books published in 2012 and 2021 did not involve different types of historical timelines on a variety of subjects. Accordingly, Şimşek & Bal (2011) revealed that more than half of the teacher candidates in their study did not divide the historical timelines they created into periods. In another study that was carried out with high school students by Akbaba (2020), it was reported that the students could not understand the concepts about time and chronology fully, they could not categorize the time and they could not interpret the information presented on the timelines at a satisfactory level. Furthermore, Turan (2016) identified that although it is usually thought that the students were trained enough to acquire the skill of interpreting the information on the timelines, they could not actually acquire that skill. Yıldırım (2015) determined in his study that most of the secondary school students lack knowledge related to the calendar, era, century, chronology, etc. or they have conceptual confusion about these issues. Yıldırım (2015) evaluated this finding as a fact resulting from the insufficient place in the course books given to the materials, methods, and techniques which are necessary to teach the

concept of time in primary education. Both Yıldırım (2015) and Oynak (2007) state that most of the history teachers in secondary education have the opinion that students start secondary education without gaining the concept of time to a satisfactory degree in primary education. The results of the literature review in the field show that there is a need for the use of a variety of historical timelines, particularly synchronous and classical types in the course books. In addition, it is underlined that there should be more space in the course books for the activities of chronological order, forming historical timelines as well as measuring and calculating calendar time on historical timelines. The relevant studies also reveal that authors of the social studies course books for the 4th, 5th, and 6th grades should include historical timelines not only in the "Culture and Heritage" learning domain but also in the other learning domains in their books. Considering that the course books are written in line with the Social Studies Teaching Curriculum, it is required to involve historical timelines, their types, and explanations about their use in the implementation principles and the learning outcomes of the curriculum, as well.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarih Şeritleri

Kibar AKTIN, Sinop Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-6238-3500

Hülya KARAÇALI TAZE, Sinop Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-6592-0807

Öz

Bu araştırmanın amacı 2012 ve 2021 basımlı sosyal bilgiler ders (SBD) kitaplarında tarih şeritlerinin kullanım durumunu belirlemektir. Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın dokümanları orijinal olup 2012 ve 2021 basımlı 4, 5, 6 ve 7. sınıf SBD kitaplarından oluşmuştur. Araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 2012 basımlı SBD kitaplarında, 2021 basımlı SBD kitaplarına göre daha fazla sayıda öğrenme alanında tarih şeritlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Fakat her iki dönem SBD kitaplarında tarih şeritlerinin öğrenme alanlarına ve sınıf düzeylerine göre dengeli dağılım göstermediği belirlenmiştir. Aynı zamanda tarih şeritlerinin çeşitlilik göstermediği görülmüştür. Ancak 2021 yılı SBD kitaplarında 2012 yılına göre tarih şeritlerinin sınırlı sayıda olmasına rağmen şeritlere yönelik etkinlik/soru sayısının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak SBD kitaplarında daha farklı tür ve içerikte ve etkinlik temelli tarih şeritlerine yer verilmesi öğrencilerin zaman, tarih şeritleri, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zaman, tarih şeritleri, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 24, Sayı 3, 2023
ss. 1571-1603

DOI
10.17679/inuefd.1351627

Makale Türü
Derleme Makalesi

Gönderim Tarihi
28.08.2023

Kabul Tarihi
21.12.2023

Önerilen Atıf

Aktın, K., & Karaçalı Taze, H. (2023). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarih Şeritleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1571-1603. DOI: 10.17679/inuefd.1351627

Bu makale 6-8 Eylül 2023 tarihlerinde Sakarya'da gerçekleştirilen IX. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarih Şeritleri

Zaman, dünyayı anlamlandırmak için gerekli bir kavramdır. Randevular, çalışma saatleri, üretim programları ve iş günlerinin aksamadan yürütülebilmesi, zaman konusunda uzlaşmaya bağlıdır (Barton, 1998). Yalnızca bugünü değil geçmişi ve geleceği kapsayan zaman, ileriye ve geriye dönük bir alanı işgal etmektedir. Kişinin özneliğini aşan zaman, bireysel yaşamlarımızdan önce gelen ve daha uzun yaşayan topluluklara katılımımız sayesinde kimliğimizin bir parçası haline gelmektedir (Carr, 2005). Geniş bir zaman dilimini kapsayan bu süreç tarihsel zaman olarak adlandırılmaktadır. Brown ve Brown'a (1954) göre tarihsel zaman anlatı aracılığıyla öznel ve nesnel zaman arasındaki aracıdır. Barton ve Levstik'e (2004) göre ise tarihsel zaman tarih yazarları tarafından seçilen ve iz bırakan toplumu derinden etkileyen tarihi olay ve olguların tanımlanmasında kullanılan tarihe ait bir unsurdur. Sonuç olarak dahil olduğumuz tarihsel zaman ulusal bir kimliğin oluşturulmasında, ortak bir kolektif hafızanın yaratılmasında ve demokratik bir toplumda vatandaşlar olarak işlev görmemizi sağlayan bir süreçtir (Heyking, 2004). Bu kapsamda vatandaşlık eğitiminde işlevsel role sahip olan tarihsel zaman kavramının öğretimi tarih ve sosyal bilgiler öğretim programlarında önem kazanmaktadır. Tarihsel zaman kavramının öğretimi için bu programlarda çok sayıda çalışmanın yürütüldüğü görülmüştür (Cooper, 2011; Patriarca ve Alleman, 1982'den aktaran Sole, 2019). Fakat deneysel çalışmaların sonucunda uzun süre saat ve takvim zamanını anlamamanın tarihsel zamanı anlamamanın ön koşulu olduğu varsayımı kabul edilmiş ve çocukların en az 11 yaşına gelene kadar tarihsel zamanı anlayamayacakları ileri sürülmüştür (Bradley 1947, Friedmann 1944, Oakden ve Sturt, 1922'den aktaran Hoodles, 2002). Fakat Piaget'in çocukların zaman bilincine ilişkin genel yaklaşımı ve bulguları başta Bruner (1973) olmak üzere Blyth (1978), Donaldson (1978), Fraisse (1982), Friedman (1982), Vygotsky (1986), Levstik ve Pappas (1987), Thornton ve Vukelich (1988), Harnett (1993), Cooper (2012), Stow ve Haydn (2000), Brophy, VanSledright ve Bredin (1993), Barton ve Levstik (1996), Levstik ve Barton (1994), Hodkinson (2002), Hoodless (2002), Alleman ve Brophy, (2003) ve daha birçok araştırmacı tarafından desteklenmemiştir. Çünkü araştırmalar tarihsel zaman anlayışının gelişiminin basit değil tartışmalı bir araştırma konusu olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, çocuklarda tarihsel zaman algısının aynı yaşlarda bile farklılık gösterdiğini, tarihsel zamanı anlamamanın zihinsel gelişim kuramlarına bağlı olmadan geliştirilebilen bir beceri olduğunu savunmuşlardır. Zengin öğrenme ortamı ve yaşantılarla çocukların tarihsel zaman kavramının öğretimine erken yaşlardan itibaren başlanabileceği görüşlerini ileri sürmüşlerdir.

Araştırmacılar kişisel ve aile yaşantılarının, okul içinde ve dışında öğrenilen tarihsel bilgilerin (Martins ve diğerleri, 2004'ten aktaran MEB 2005b), dil ve sosyal çevrenin (Vygotsky, 1986; Donaldson, 1978; Husbands, 1996'dan aktaran Çulha-Özbaş ve Aslan, 2008), çocukların matematiksel yeterliliğinin (Harnett, 1993; Friedman, 1982 ve Hodkinson, 2003'ten aktaran Sole, 2019), kitaplar, televizyon ve diğer teknolojik iletişim araçlarını içeren modern kültürel çevrenin (Hoodles, 2002) tarihsel zaman anlayışının gelişiminde etkili olduğunu kanıtlarla göstermişlerdir. Yapılan çalışmalar ile çocukların zaman algısı ve kronoloji bilgisi, okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve lise boyunca düzenli bir şekilde gelişse de bilişsel gelişimden ziyade farklı faktörlerin bu algı ve bilgiyi olumlu yönde etkilediği ön plana çıkmıştır (Cooper, 2011; Stow & Haydn, 2000; Levstik & Barton, 1994; Bozdoğan ve Güven, 2021; Sel ve Sözer, 2020; Şimşek, 2006). Alan yazınında tüm bu faktörlerin dışında tarih ve sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan çalışmalar, çocukların tarihsel olayları, insanları ve değişiklikleri kronolojik bir çerçeveye yerleştirmelerinin ve zamanla ilişkili bir şekilde konumlandırmalarının tarihsel zamanı kavramalarına yardımcı olduğunu

bildirmiştir (Sole, 2019; Seixas 2006; Demircioğlu ve Akengin, 2007; Akbaba, 2020). Güven'e (2014) göre kronoloji becerisi olmadan öğrencilerin; olayların ne zaman ve hangi tarihsel dönem içerisinde yer aldığını kavramaları; tarihteki diğer olaylar arasındaki bağlantılar oluşturmaları ve nedensellik bağını açıklamaları pek mümkün görünmemektedir (Aktaş ve Durak, 2021). Çünkü tarihsel zaman algısını geliştirecek kronolojik düşünme becerisi genellikle geçmişteki olaylar, insanlar ve değişiklikler hakkında bilgi ve anlayış içeren aynı zamanda değişikliklerin nedenleri, etkileri ve içindeki benzerlikleri ve farklılıkları kavramayı ve dönemler arasında önemli olaylar ve bu dönemlerin değerleri ve farklı toplumlardaki eşzamanlı değişimlerini anlamayı içeren bir kavrama şeklidir (Aktın ve Dilek, 2016; Cooper 2012; Seefeldt, Castle ve Falconer, 2015; Bozdoğan ve Güven, 2021). Tarihsel zamanla ilişkili bir kavram olan kronoloji, olayları tarihlendirmek, zaman içinde bir başlangıç ve bir son belirleyerek zamanın akışını doğrusal olarak tasvir etmek için kullanılır.

Çocuklarda zaman duygusunu geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalarda Gomez Galon (2016) okul öncesi dönemden liseye kadar geliştirilecek farklı stratejiler ve etkinliklerin çocuklarda zaman duygusunun oldukça yüksek düzeyde geliştirilebileceğini ileri sürmüş ve tarih şeritlerine dikkat çekmiştir. Tarih şeridi "görsel öğrenmeyi temel alan, öğrencilerin geçmişten günümüze meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olayları bir dizi halinde görerek karşılaştırmalar yapabildikleri bir grafikdir" (Altun ve Kaymakçı, 2016, s. 163-164). Hines'in (2006) ifade ettiği gibi hem eğitimciler hem de ebeveynler, çocukların kendi büyümelerini, fiziksel değişimlerini, tekrarlanan olayları, neden ve sonucu, tarihsel, sosyal ve bilimsel öneme sahip kilit olayları daha iyi anlayabilmesi için bilgileri kronolojik bir sırayla düzenlemelerine yardımcı olacak tarih şeritlerine ihtiyaç vardır. Tarih şeritlerinin "çizgisel bir zaman anlayışının bir ürünü olarak sunulmasının bile çocuklarda ardışıklık, değişim ve süreklilik kavramlarının anlaşılmasını kolaylaştıracağı kabul edilen bir gerçektir" (Şimşek, 2007, s. 593). Tarih şeritleri öğrencilerin ön bilgilerini görsel bir uyarı sağlayarak harekete geçirir, olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini anlamalarına ve olayları tarih şeritleri üzerinde kronolojisini belirleyerek konumlandırmalarına katkı sağlar. Aynı zamanda öğrencilerin, tarihi olayların, dönemlerin ve konuların zaman içinde nasıl örtüştüğünü fark etmelerine yardımcı olur (Fillpot, 2018). Bornes, tarih öğretilirken bir dünya haritasıyla birlikte bir de yüzyılları gösteren tarih şeritleri bulunmasının çocuğun kahramanları zaman içerisinde doğru yer ve zamana yerleştirebileceğini bu şekilde çocuğun zaman ve mekân algısını eş zamanlı edinmesinin zaman kavramını öğrenmesinde katkı sağlayacağını belirtmiştir (Blyth, 1978). Çünkü tarihsel olay ve süreçler ancak daha geniş bir bağlam içerisinde bir tarih şeridi üzerinde uygun şekilde "yerleştirilirse" derli toplu bir şekilde yorumlanabilmektedir (Lorenc, Mrozowski, Oniszcuk, Staniszewski & Starczynowsk, 2013). Eğitimciler, öğretmen ve uzmanlar tarih şeritlerinin, görsel olarak ders kitaplarında büyük bir resim oluşturduğunu; işleri düzene soktuğunu ve ayrıca bağlantılar kurmak için faydalı olduğu için tarihsel zaman anlayışının gelişimini desteklediği konusunda hemfikirlerdir (De Groot-Reuvekamp vd. 2017).

Türkiye'de yakın dönemdeki çalışmalar tarihsel zamana ilişkin becerilerin gelişiminin genellikle yaşa ve öğrenme ortamlarına bağlı olarak yeterince kazandırılmadığını ileri sürmekte ve öğrencilerin tarihsel zaman ve kronolojiyi algılama becerilerinin kazandırılmasında eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır (Aktaş ve Durak, 2021; Bozdoğan ve Güven, 2021; Akbaba, 2020; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2017; Marancı, 2017; Pala ve Şimşek, 2016; Işık, 2014; Akbaba, Keçe ve Erdem, 2012; Şimşek, 2006; Safran ve Şimşek, 2006; Demircioğlu 2005). Bu

eksikliklerin giderilmesine katkı sağlayacağı ve kronolojik düşünme becerilerinin gelişiminde önemli rol oynayacağı düşünülen tarih şeritlerinin kullanımına yönelik kuramsal ve uygulamalı araştırmaların nicelik açısından sınırlılık arz ettiği görülmektedir (Ata, 2008; Altın ve Kaymakçı, 2016; Şimşek ve Bal, 2010; Kızıl ve Dönmez 2020).

Pedagojik bir perspektiften bakıldığında, kronolojik düşünme becerisi, birçok ülkenin eğitim sistemlerinde merkezi bir unsur olup tarihsel düşünme becerilerinin gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Bu becerilerin gelişiminde tarih şeritlerinin çok önemli bir konumda olduğu açıktır. Sosyal bilgiler ders içeriğindeki pek çok konunun kronolojik düşünme becerilerinin geliştirilmesinde yakın ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda; sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih şeritlerinin kullanım durumunu tespit etmek önemli hale gelmektedir. Bu kapsamda çalışmada 2012 ve 2021 basımlı sosyal bilgiler ders (SBD) kitaplarında tarih şeritlerini ve bu şeritlerin kullanım durumunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında:

- ✓ Tarih şeritlerinin sınıf düzeyine ve öğrenme alanlarına dağılımını;
- ✓ Tarih şeritlerinin türlerini ve
- ✓ Tarih şeritlerine ilişkin sorular ve etkinliklerin nasıl kullanıldığı belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırma sonuçlarının ders kitaplarında tarih şeritlerinin kullanım durumunu ortaya koyacağı ve mevcut eksikliklerin tespitini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sonuçların tarih şeritlerinin etkin kullanımına yönelik ders kitabı yazarlarına, program yapımcılarına, öğretmenlere ve araştırmacılara önemli bir perspektif sağlaması hedeflenmektedir.

Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın desenine, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımının doğasına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma yaklaşımında araştırmacı verileri elde ettikten sonra anlamlandırma süreci başlar ve veriler belgeler, gözlemler vb. oluşmaktadır (Neuman, 2014). Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, “araştırılan konu ile ilgili dokümanların bilimsel esaslara uygun olarak incelenmesi” olarak tanımlanmaktadır (Kıral, 2020, s. 185). Sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanında tarih ve sosyal konuları içeren SBD kitapları araştırma konusu olarak seçilebilir (Ulutaş, 2017). Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı araştırmalarda güvenilirliği sağlayacak önemli kriterlerden biri kaynakların özgünlüğüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu doğrultuda araştırmanın dokümanları orijinal olup 2012 ve 2021 basımlı 4, 5, 6 ve 7. sınıf SBD kitaplarından oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çalışmada iki farklı sosyal bilgiler öğretim programının dikkate alınarak hazırlandığı SBD kitaplarının incelenmesi amaçlandığından 2012 ve 2021 basımlı SBD kitapları tercih edilmiştir. 2012 basımlı SBD kitaplarının tercih edilme nedeni 2005a ve 2005b SBDÖP dikkate alınarak hazırlanan ve dijital ortamda tüm sınıf seviyesine ait en eski SBD kitapları olmasıdır. 2021 basımlı

SBD kitaplarının tercih edilme nedeni ise çalışmanın yapıldığı yıl itibarıyla 2018 SBDÖP dikkate alınarak hazırlanan en güncel SBD kitapları olmasıdır. İncelenen kitaplar: Koyuncu Kaya, Dağ, Koçak, Yıldırım ve Ünal'ın (2012) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı, Başol, Ünal, Azer, Yıldız ve Evirgen'in (2012) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı, Komisyon'un (2012) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı, Komisyon'un (2012) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı, Tüysüz'ün (2021) 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı, Evirgen, Özkan ve Öztürk'ün (2021) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı, Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz'ın (2021) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı ve Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç'ın (2021) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabıdır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Veri kaynağı olarak SBD kitaplarının kullanacağı çalışmalarda analize konu veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırma aşamaları kullanılarak araştırma verileri analiz edilebilir (Bailey, 1982, Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008). SBD kitaplarının veri kaynağını oluşturduğu bu çalışmada dört aşamalı veri analizi kullanılmıştır. İlk aşamada hangi yıllara ait SBD kitaplarının örneklem olarak seçileceği belirlenmiştir. İkinci aşamada SBD kitaplarında tarih şeritlerinin sınıf düzeyi ve öğrenme alanlarına göre dağılımı ve tarih şeritlerinin türleri belirlenmiştir. Bu aşamada incelenen kitaplarda kronolojik sıralı bir anlatı sunan fakat tarihsel bir şeridin bulunmaması, verilen bilgilerin bazısında tarih verirken bazısında verilmemesi ya da metinde/görselde tarih kullanılmaması nedeniyle tarih şeridi olarak değerlendirilmeyen 10 veri araştırma dışı bırakılmıştır. Bu verilerden biri Görsel 1'de yer almaktadır.

Görsel 1. 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabından kronolojik sıralı anlatı örneği

Görsel 1'de kronolojik bir sıralaması olan fakat hem bir çizelge olmaması hem de tarih içermemesi nedeniyle tarih şeridi olarak değerlendirmeyen bir örnek yer almaktadır.

Üçüncü aşamada aynı zamanda tarih şeritlerine ilişkin sorular ve etkinlikler belirlenmiştir ve dördüncü aşamada bu analiz sonuçları tablolaştırılarak sayısallaştırılmıştır. Tablolaştırılan bulgularda tarih şeritlerinin türleri SBD kitaplardan örnek alıntılarla desteklenmiştir. Benzer

şekilde SBD kitaplarında yer alan tarih şeritlerinin kullanım durumunu gösteren etkinlik ve sorular belirli temalar altında tablolar ve SBD kitaplarından alıntılarla gösterilmiştir.

Çoklu analizci üçgenlemesi kullanılarak araştırma verilerinin inandırıcılığı ve geçerliği arttırılmıştır. Analizcilerin üçgenlemesi “iki veya daha fazla kişiye aynı nitel verinin bağımsız olarak analiz ettirilmesi ve bulgularının karşılaştırılmasıdır” (Patton, 2014, s. 560). Bu araştırmada veri analizinin tutarlılığını sağlamak için iki araştırmacı verileri ayrı ayrı analiz etmiştir. Analiz sürecinde araştırmacının güvenilirliğini arttırmak için Miles ve Huberman’ın (2016, s. 64) belirttiği güvenilirlik formülünden (Güvenirlik = Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) yararlanılmıştır. Hesaplamalar sonucunda güvenilirlik yüzdesi birinci aşamada %80, ikinci aşamada %90 ve üçüncü aşamada %95 düzeyinde olmuştur. Kodlama şemasının boyutuna göre güvenilirliğin %90 aralığında olması gerekir (Miles & Huberman, 2016).

Bulgular

Bu bölümde SBD kitaplarında kullanılan tarih şeritlerinin; dağılımına, türlerine, zaman ve kronolojiyi algılama becerilerinin gelişimine ilişkin soru/etkinliklerin kullanım durumlarına yer verilmektedir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Tarih Şeritlerinin Dağılımı

Bu başlık altında SBD kitaplarında yer alan tarih şeritlerinin sınıf düzeyi ve öğrenme alanlarına göre dağılımına ilişkin bilgiler sunulmaktadır (Bkz. Tablo 1-3).

Tablo 1.

Sınıf düzeyi ve yıllara göre sosyal bilgiler SBD kitaplarında tarih şeritlerinin dağılımı

Sınıf Düzeyi	2012	2021
	N	N
4.	4	-
5.	2	2
6.	8	1
7.	7	9
Toplam	21	12

Tablo 1 incelendiğinde 2012 basımlı SBD kitaplarında (n=21) tarih şeritlerinin, 2021 basımlı SBD kitaplarına göre (n=12) yaklaşık iki katı kullanıldığı görülmektedir. Tablo karşılaştırmalı olarak sınıf düzeyine göre incelendiğinde 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabında tarih şeritleri kullanılırken (n=4), 2021 basımlı aynı sınıf düzeyindeki SBD kitabında bu şeritlere yer verilmediğine rastlanmaktadır. Bununla birlikte 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabında yer verilen tarih şeritlerinin (n=8), 2021 basımlı 6. sınıf SBD kitabında sekizde bir (n=1) oranında düştüğü dikkat çekmektedir. Bu duruma karşı 2012 ve 2021 basımlı 5. sınıf SBD kitaplarında tarih şeritlerine aynı oranda (n=2) yer verildiği görülmektedir. 2012 basımlı SBD kitaplarındaki tarih şeritlerinin sayıca eşitlik ve üstünlük durumuna karşı tarih şeridinin en fazla kullanıldığı kitap 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabıdır (n=9). Fakat bu tarih şeritlerindeki sayıca üstünlük 2012 basımlı diğer sınıf düzeylerindeki kadar yüksek değildir.

Tablo 1’de yıl ve sınıf düzeyi esaslı SBD kitaplarında tarih şeritlerinin dağılımı hakkında genel bilgiler bulunmakta olup ayrıntılı bilgiler yer almamaktadır. SBD kitaplarında tarih şeritlerinin kullanımını etkileyen durumlardan birisinin öğrenme alanları olduğu düşünüldüğünden bu konudaki ayrıntılı bilgilere yıl ve sınıf düzeyine göre Tablo 2 ve 3’te yer verilmektedir.

Tablo 2.

2012 basımlı SBD kitaplarında sınıf düzeyi ve öğrenme alanlarına göre tarih şeritlerinin dağılımı

Öğrenme Alanları	Sınıf Düzeyi				Toplam
	4	5	6	7	
	N	N	N	N	N
Birey ve Toplum	2	-	-	-	2
Kültür ve Miras	-	1	5	7	13
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	2	-	2
Bilim, Teknoloji ve Toplum	1	-	-	-	1
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	1	-	-	-	1
Güç, Yönetim ve Toplum	-	-	1	-	1
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	-	1	-	-	1
Küresel Bağlantılar	-	-	-	-	-
Toplam	4	2	8	7	21

Tablo 2'ye göre 2012 basımlı SBD kitaplarında sınıf düzeylerine göre her öğrenme alanında tarih şeritlerine rastlanmamaktadır. 4. sınıfta üç, 5. sınıfta iki, 6. sınıfta üç ve 7. sınıfta bir öğrenme alanında tarih şeritlerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tarih şeritlerine en fazla 4. sınıf dışında "Kültür ve Miras" (n=13) öğrenme alanında rastlanmaktadır. Bununla birlikte tüm sınıf seviyelerinde tarih şeritlerinin kullanılmadığı tek öğrenme alanının "Küresel Bağlantılar" olduğu görülmektedir. Dikkat çekici olan 7. sınıf SBD kitabında kullanılan tarih şeridinin tamamının "Kültür ve Miras" (n=7) öğrenme alanında yer almasıdır. Sınıf düzeylerine göre bakıldığında en fazla tarih şeridine 6. sınıf SBD kitabında (n=8), ikinci sırada 7. sınıf SBD kitabında rastlanmaktadır. En az tarih şeridinin 5. sınıf SBD (n=2) kitabında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3.

2021 basımlı SBD kitaplarında tarih şeritlerinin sınıf düzeyi ve öğrenme alanlarına göre dağılımı

Sınıf Düzeyi	4	5	6	7	Toplam
Öğrenme Alanları	N	N	N	N	N
Birey ve Toplum	-	-	-	-	-
Kültür ve Miras	-	2	1	1	4
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	-	-	-	-	-
Bilim, Teknoloji ve Toplum	-	-	-	5	5
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-	-	-	1	1
Etkin Vatandaşlık	-	-	-	2	2
Küresel Bağlantılar	-	-	-	-	-
Toplam	-	2	1	9	12

Tablo 3 incelendiğinde 2021 basımlı 4. sınıf SBD kitabında tarih şeritlerine rastlanmazken 5 ve 6. sınıf SBD kitaplarında yalnızca "Kültür ve Miras" öğrenme alanında rastlanmaktadır. Bu duruma karşı 7. sınıf SBD kitabında ise 4 farklı öğrenme alanında tarih şeritleri kullanıldığı dikkat çekmektedir. İlgili sınıf düzeyinde en fazla tarih şeridinin kullanıldığı öğrenme alanı "Bilim, Teknoloji ve Toplum" (n=5) olup bunu sırasıyla "Etkin Vatandaşlık" (n=2), "Kültür ve Miras" (n=1) ve "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" (n=1) öğrenme alanları takip etmektedir. Sınıf düzeylerine göre bakıldığında en fazla tarih şeridine 7. sınıf SBD kitabında (n=9), önemli bir farkla ikinci sırada 5. sınıf SBD kitabında (n=2) rastlanmaktadır. 4. sınıfta hiç yer almazken tarih şeridinin en az 6. sınıf SBD (n=2) kitabında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2 ve 3 birlikte değerlendirildiğinde 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında farklı sınıf seviyelerinde en fazla tarih şeridine yer verilen öğrenme alanının "Kültür ve Miras", tüm

sınıf seviyelerinde yer verilmeyen tek öğrenme alanının ise “Küresel Bağlantılar” olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Tarih Şeritlerinin Türleri

SBD kitaplarında yer alan tarih şeridi türlerinin sınıf seviyesi temel alınarak yıllara göre dağılımının karşılaştırılması Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4.

SBD kitaplarında yıllara ve sınıf seviyesine göre tarih şeridi türleri

Tarih şeridi Türleri	Sınıf Seviyesi								Toplam	
	4		5		6		7		2012	2021
	2012	2021	2012	2021	2012	2021	2012	2021		
N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	
Tematik tarih şeridi	-	-	1	-	5	1	6	6	12	7
Görsel tarih şeridi	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Klasik tarih şeridi	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2
Açıklamalı tarih şeridi	1	-	1	-	1	-	-	2	3	2
Biyografik tarih şeridi	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Otobiyografik (kişisel) tarih şeridi	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Senkronik (eşzamanlı) tarih şeridi	-	-	-	1	2	-	1	-	3	1
Toplam	4	-	2	2	8	1	7	9	21	12

Tablo 4’e göre 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabında görsel, açıklamalı, biyografik ve otobiyografik tarih şeridinin kullanıldığı görülmektedir. Diğer tablolarda da görüldüğü gibi (Bkz. Tablo 1 ve 3) 2021 basımlı 4. sınıf SBD kitabında tarih şeridi kullanılmamaktadır. 5. sınıf SBD kitapları karşılaştırıldığında 2012 basımlı kitapta tematik ve açıklamalı tarih şeridine rastlanırken 2021 basımlı SBD kitabında klasik ve senkronik tarih şeridi türleriyle karşılaşılmaktadır. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabında beş tematik, iki senkronik ve bir açıklamalı tarih şeridi kullanıldığı görülmektedir. Bu duruma karşı 2021 basımlı 6. sınıf SBD kitabında bir senkronik tarih şeridine rastlanmaktadır. 7. sınıf SBD kitapları karşılaştırıldığında 2012 basımlı SBD kitabında altı tematik ve bir senkronik tarih şeridiyle karşılaşıırken 2021 basımlı SBD kitabında altı tematik, iki açıklamalı ve bir klasik tarih şeridi kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 4 genel olarak değerlendirildiğinde 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında en fazla tematik tarih şeritlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu sıralamayı 2012 basımlı SBD kitaplarında sırasıyla açıklamalı (n=3) ve senkronik (n=3), görsel (n=1), biyografik (n=1), otobiyografik (n=1) ve 2021 basımlı SBD kitaplarında ise klasik (n=2), açıklamalı (n=2) ve senkronik (n=1) tarih şeritleri takip etmektedir. Dikkat çekici olan 2012 yılı basımlı SBD kitaplarında rastlanan tarih şeridi türlerine (n=6), 2021 basımlı SBD kitaplarında tür olarak (n=4) daha az yer verilmekte olmasıdır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Rastlanan Tarih Şeridi Türlerinden Seçili Örnekler

Tematik Tarih Şeritleri

Tematik tarih şeritleri tarihte önemli bir konu veya tema bağlamında hazırlanan şeritlerdir. 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında en fazla rastlanan tarih şeridi türüdür. Bu tarih şeritlerinden bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Görsel 2-4).

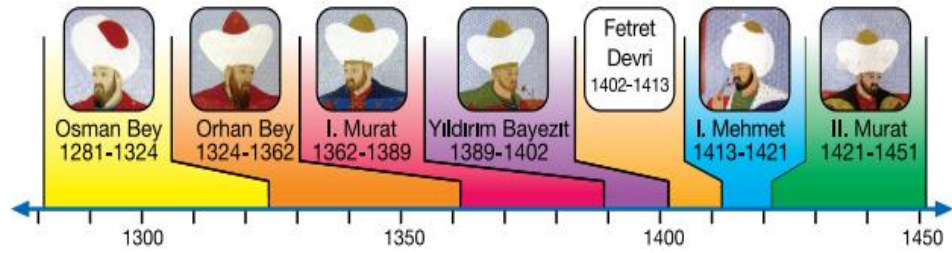
Görsel 2. 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabından tematik tarih şeridi

Görsel 2’de yer alan tarih şeridinin teması demokrasinin ortaya çıkışı ve günümüze kadar olan tarihsel gelişim aşamalarıdır. Demokrasinin dönüm noktalarını tarih şeridi üzerinde göstermiştir. 7. sınıf SBD kitabında kullanılan diğer tematik tarih şeritlerinin bu tarih şeridine benzer biçimde olduğu görülmektedir.

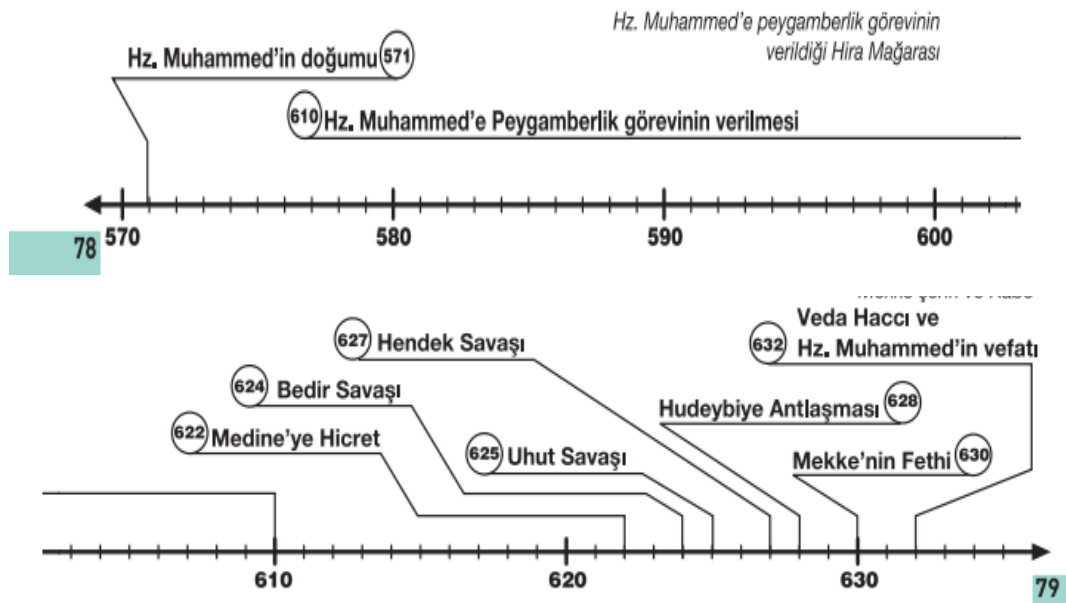
Görsel 3. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabından tematik tarih şeridi

Görsel 3’te 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabında yer alan bu tarih şeridinin teması Emevi ve Abbasiler dönemidir. Bu devletlerinin kuruluş ve yıkılış süreci kronolojik çizelge üzerinde sunulmaktadır.

Görsel 4. 2012 basımlı 7. sınıf SBD kitabından tematik tarih şeridi

Görsel 4'te 2012 basımlı 7. sınıf SBD kitabında kullanılan tematik tarih şeridinde, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi padişahları ve padişahların saltanat süreleri kronolojik olarak gösterilmektedir.

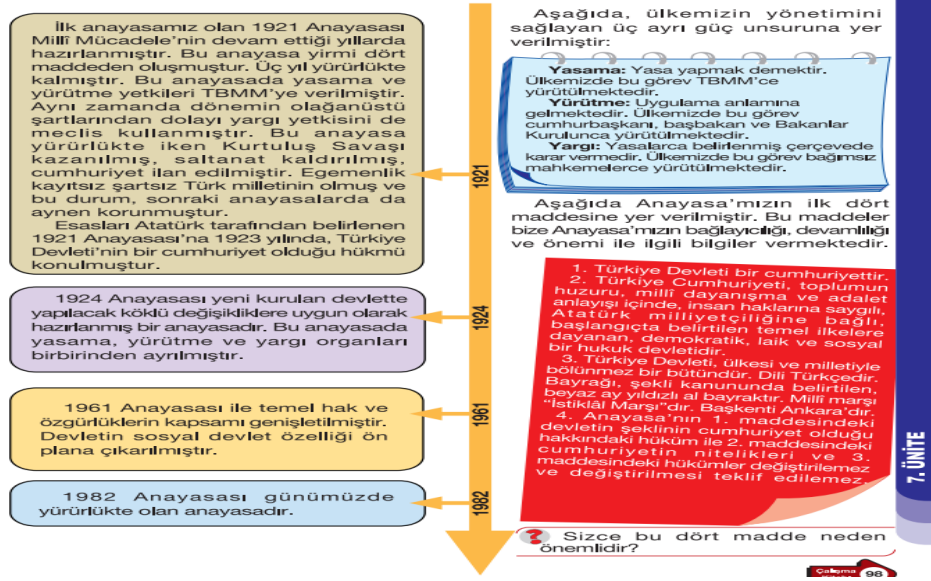

Görsel 5. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabından tematik tarih şeridi

Görsel 5'te 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabında Hz. Muhammed'in doğumundan ölümüne kadar yaşanan olayların ele alındığı tematik tarih şeridine yer verilmektedir.

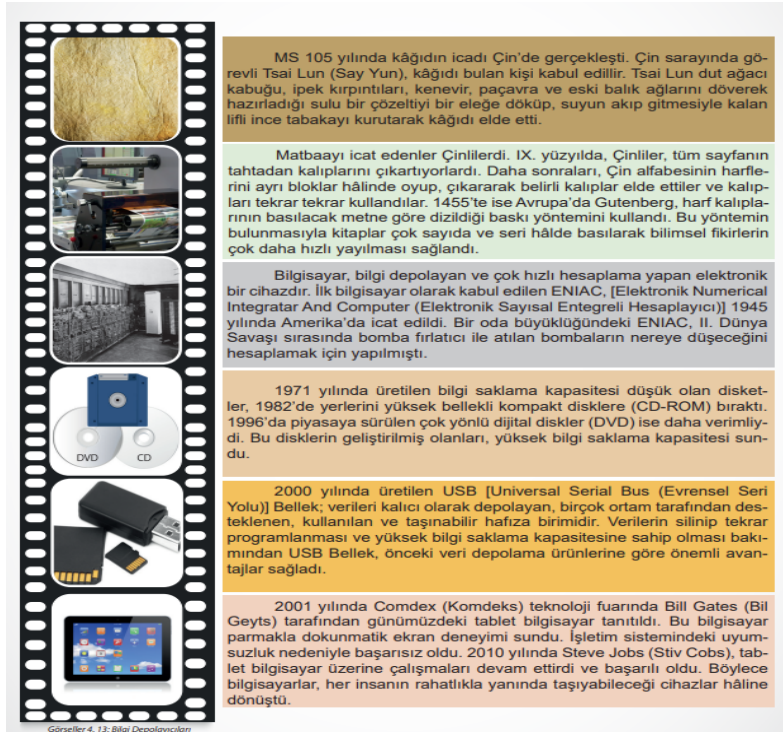
Açıklamalı Tarih Şeridi

Bu tarih şeritlerinde olaylar sadece kronolojik olarak ana hatlarıyla sıralanmaz; olayın sebebini, gelişimini, sonucunu vb. ayrıntılı durumunu açıklayan yazılı ya da görsel çeşitli alıntı ve yorumlara da yer verilir. Bu tür tarih şeritleri 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında tematik tarih şeritleri kadar çok sık kullanılmasa da ikinci sırada rastlanan tarih şeritleridir. Bu tarih şeritlerinden bazı örneklerle aşağıda yer verilmektedir (Bkz. Görsel 6-8).

Görsel 6. 2012 basımlı 5. sınıf SBD kitabından açıklama tarih şeridi

Görsel 6'da 2012 basımlı 5. sınıf SBD kitabında kronolojik olarak Anayasalarımız ile ilgili açıklayıcı bilgilere metin kutuları içerisinde dikey bir tarih şeridi üzerinde yer verilmektedir.

Görsel 7. 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabından açıklama tarih şeridi

Görsel 7'de 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabında geçmişten günümüze bilgiyi depolama araçlarının ele alındığı görsel ve yazılı açıklamalarla renklendirilen bir tarih şeridinde rastlanmaktadır.

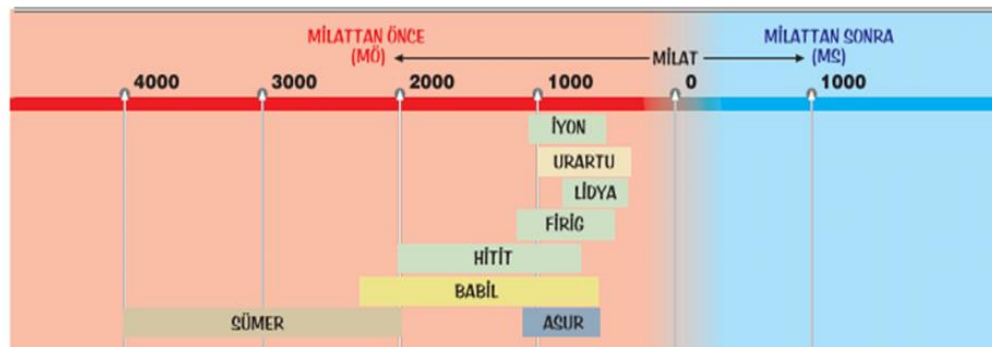

Görsel 8. 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabından açıklama tarih şeridi

Görsel 8'de 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabında yer alan açıklama tarih şeridinde televizyonun değişimi görsellerle ve açıklamalarla desteklenerek ele alınmaktadır.

Senkronik/Eşzamanlı Tarih Şeridi

Eşzamanlı tarih şeritleri birden fazla unsura ait tarihsel sürecin eşzamanlı olarak tek bir ortam üzerinde verildiği ve öğrencilerin olayları eşzamanlı olarak görmelerine ve anlamalarına olanak sağlayan materyallerdir. SBD kitaplarında eşzamanlı tarih şeritleri çok sık kullanılmamaktadır. 2012 basımlı SBD kitaplarında toplamda üç olan bu sayının 2021 basımlı SBD kitaplarında bire düştüğü görülmektedir. Bu tarih şeritlerinden bir örnek aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Görsel 9).

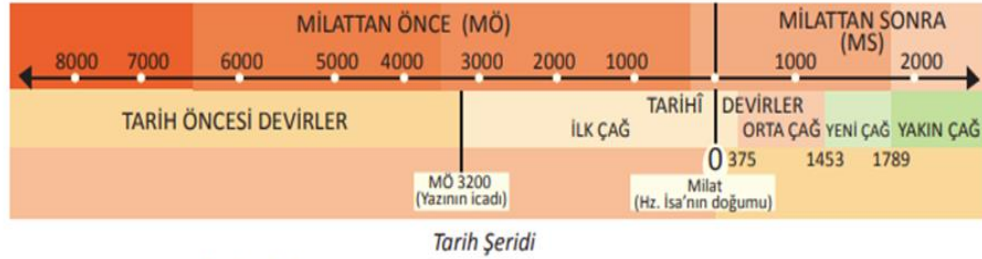

Görsel 9. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabından senkronik tarih şeridi

Görsel 9'da 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabında kullanılan eşzamanlı tarih şeridinde farklı uygarlıkların eşzamanlı olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

Klasik Tarih şeridi

Klasik tarih şeritleri tarih öncesi dönemlerden başlayarak milattan sonraki tarihi dönemleri de içeren şeritlerdir. Bu tür tarih şeritlerine 2012 basımlı SBD kitaplarında rastlanmazken 2021 basımlı kitaplarda toplamda iki adet görülmektedir. Bu tarih şeritlerinden bir örnek aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Görsel 10).

Görsel 10. 2021 basımlı 5. sınıf SBD kitabından klasik tarih şeridi

Görsel 10'da yer alan kesit 2021 basımlı 5. sınıf SBD kitabında kullanılan klasik tarih şeridine aittir. Bu klasik tarih şeridinde milattan önce ve milattan sonra çağ ayrımını görmek mümkündür.

Görsel Tarih şeridi

Görsel Tarih şeridi

Tüketime hazır hâle gelen otomobiller ulaşım araçlarıyla satış yerlerine dağıtılır. Otomobillerin tüketiciye ulaşınca kadar el değiştirmesiyle ticaret gerçekleşir. Otomobil üretimi ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Satışa sunulan otomobillerin tanıtımı için reklam hazırlanır. Reklamlar, bir ürünün benzerleri arasında daha çok tercih edilmesi için yapılır. Kaliteli ürünler, doğru tanıtımlarla kâri bir pazar oluşturur.

Aşağıda, otomobilin üreticiden tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalar gösterilmiştir. Bu aşamaların neler olduğunu görsellerden yararlanarak sırasıyla anlatınız.

1. Otomobilin üreticiden tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalar gösterilmiştir. Bu aşamaların neler olduğunu görsellerden yararlanarak sırasıyla anlatınız.
2. Otomobilin tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalar gösterilmiştir. Bu aşamaların neler olduğunu görsellerden yararlanarak sırasıyla anlatınız.
3. Otomobilin tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalar gösterilmiştir. Bu aşamaların neler olduğunu görsellerden yararlanarak sırasıyla anlatınız.
4. Otomobilin tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalar gösterilmiştir. Bu aşamaların neler olduğunu görsellerden yararlanarak sırasıyla anlatınız.
5. Otomobilin tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalar gösterilmiştir. Bu aşamaların neler olduğunu görsellerden yararlanarak sırasıyla anlatınız.

Otomobilin tüketiciye sunuluncaya kadar geçirdiği aşamalarda birçok kimsenin emeği olduğunu fark ettiniz mi? Bu süreçte emeğin, lastikleri yapan işçiler olmasaydı neler olurdu?

Bir ürünün üretimden tüketime sunulması sürecinde pek çok insan çalışır. İşte bu çalışanlar arasındaki iş bölümüyle ürün son hâlini alarak tüketime sunulur. Tarım, hayvancılık, ticaret, turizm gibi diğer ekonomik faaliyetlerde de iş bölümü vardır.

Burak'ın yazısında otomobil yapımının hangi aşamaları yer almaktadır?

Görsel 11. 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabından görsel tarih şeridi

Görsel 11'de 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabında kullanılan görsel tarih şeridinde otomobilin yıllar içindeki dönüşümünün döngüsel bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Kitaplarında Yer Alan Tarih Şeritlerinin Kullanım Durumu

2012 basımlı SBD kitaplarında mevcut 21 tarih şeridinden 11'inde, 2021 basımlı SBD kitaplarında 12 tarih şeridinden 10'unda tarih şeritlerinin kullanımına yönelik soru ve etkinliklere

rastlanmaktadır. SBD kitaplarına göre bu soru ve etkinlikler incelendiğinde 2012 basımlı SBD kitaplarında tarih şeritlerinin kullanımına dönük dört farklı kategoriye rastlanmaktadır: Tarih şeridi inceleme, tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yaptırma, kronolojik sıralama yaptırma ve tarih şeridi oluşturma kategorileridir. 2021 basımlı SBD kitaplarında kronolojik sıralama yapma kategorisine rastlanmadığı için bu kategori sayısı üç ile sınırlı kalmıştır. Belirlenen kategoriler doğrultusunda SBD kitaplarında tarih şeritlerinin nasıl kullanıldığına yönelik elde edilen bulgular basım yıllarına göre karşılaştırmalı şekilde tablolar halinde sunulmaktadır

Tarih Şeridi İnceleme

Tablo 5.

Yıllara göre SBD kitaplarında tarih şeridi üzerinde inceleme yaptırmaya yönelik soru ve etkinliklerin dağılımı

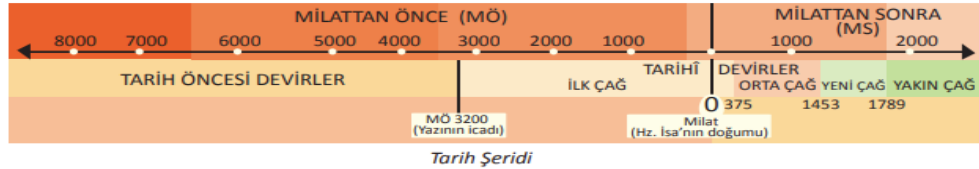
Temel Kategori	Kod	2012 Basımlı SBD Kitapları		2021 Basımlı SBD Kitapları			
		Soru	Etkinlik	Toplam	Soru	Etkinlik	Toplam
		N	N		N	N	N
Tarih şeridi inceleme	Dönem/olayları kronolojik olarak fark ettirme	-	3	3	2	6	9
	Takvim zamanının ölçümü ve hesaplanmasını fark ettirme	-	-	-	-	1	-
Toplam			- 3	3	2	7	9

Tablo 5 incelendiğinde tarih şeridi inceleme kategorisine dönük 2021 basımlı SBD kitaplarında soru ve etkinlik sayısının (n=9) 2012 basımlı SBD kitaplarındaki soru ve etkinlik sayısının (n=3) üç katı olduğu görülmektedir. 2012 basımlı SBD kitaplarında tarih şeritleri üzerinde dönem/olayları kronolojik olarak fark ettirme koduna yönelik üç etkinliğe yer verilirken herhangi bir soruya rastlanmamaktadır. Bununla birlikte takvim zamanının ölçümü ve hesaplanmasını fark ettirme koduna yönelik herhangi bir soru ve etkinliğe de rastlanmamaktadır.

SBD kitaplarında yer alan tarih şeridi üzerinde incelemeler yaptırmaya yönelik soru ve etkinlik örneklerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Tekerleğin olmadığını düşünelim. Otomobil, otobüs, tren, bisiklet, paten, kayak gibi araçlar nasıl hareket edecekti? Uzak bir yere gitmek herhalde epey güç olacaktı. Neyse ki günümüzden çok uzun zaman önce tekerlek icat edildi. Tekerleğin ne zaman icat edildiği bilinmiyor. Ancak ilk tekerlek resimlerine günümüzden 5200 yıl öncesinde Sümerlerde rastlanmaktadır. Peki, Sümerler kim? Tekerlek gibi, günümüzde kullandığımız pek çok icadın sahibi olan Sümerleri ve daha birçok uygarlığı tanımak için, tarihte bir yolculuğa çıkalım. Binlerce yıl öncesinin Mezopotamya'sına ve Anadolu'suna gidelim. Önce konumuzda geçen bazı kavramları öğrenmek için aşağıdaki metni ve tarih şeridini inceleyelim.

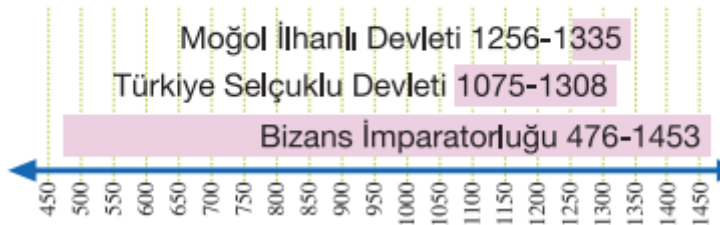
Tarihçiler, dinazorların yaşadığı dönemlerden günümüze kadar olan zamanı sizlerin öğrenmesini kolaylaştırmak için çağlara (devirlere) ayırmışlar. Çağ önemli bir olayla başlayıp yine önemli bir olayla biten zaman dilimleridir. Yüzyıl ve asır ise yüz yıllık zaman dilimi için kullanılır. Yazının kullanılmasından önceki dönemleri "tarih öncesi devirler", sonraki dönemleri ise "tarihi devirler" olarak adlandırmışlar. Hz. İsa'nın doğumu "milat" yani başlangıç kabul edilmiş. Hz. İsa'nın doğumundan önceki yıllara Milattan önce (MÖ), sonraki yıllara Milattan sonra (MS) denilmiştir. Örneğin yazı MÖ 3200'lerde kullanılmaya başlanmıştır. 2021'de olduğumuzu düşünerek (2021+3200=5221) yazının günümüzden yaklaşık 5221 yıl önce kullanılmaya başladığını bulabiliriz.

Görsel 12. 2021 basımlı 5. sınıf SBD kitabından takvim zamanının ölçümü ve hesaplanmasını fark ettirme etkinliği

Görsel 12 incelendiğinde 2021 basımlı 5. sınıf SBD kitabında öğrencilere klasik tarih şeridi üzerinde çağ ve yüzyılların fark ettirilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Tarih şeridi metindeki anlatıyı somutlaştırmaktadır. Metnin içerisinde çağ, yüzyıl vb. bilgiler aktarılmış ve tarih şeridi üzerindeki tarihleri kullanarak nasıl zaman hesaplaması yapabileceğine yönelik bir örnek verildiği görülmektedir.

Osmanlı Beyliği kurulduğunda bölgede hangi güçlü devletlerin bulunduğunu tarih şeridini inceleyerek öğrenelim.

Görsel 13. 2012 basımlı 7. sınıf SBD kitabından dönem/olayları kronolojik olarak fark ettirme etkinliği

Görsel 13'te 2012 basımlı 7. sınıf SBD kitabında öğrencilerden verilen tarih şeridini incelemeleri istenerek farklı zamanlarda kurulan ve yıkılan devletlerin eşzamanlı tarih şeridi üzerinde ortak hüküm sürdükleri zamanları da fark etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır.

Görsel 14. 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabından dönem/olayları kronolojik olarak fark ettirme etkinliği

Görsel 14'te 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabında Türk-İslam bilginlerinin yer aldığı tarih şeridi verilerek öğrencilerden bu şeridi incelemeleri istenmektedir. Böylece öğrencilere Türk-İslam bilgileri kronolojik olarak fark ettirilmektedir.

Tarih Şeridi Üzerinde Hesaplamalar Yapma

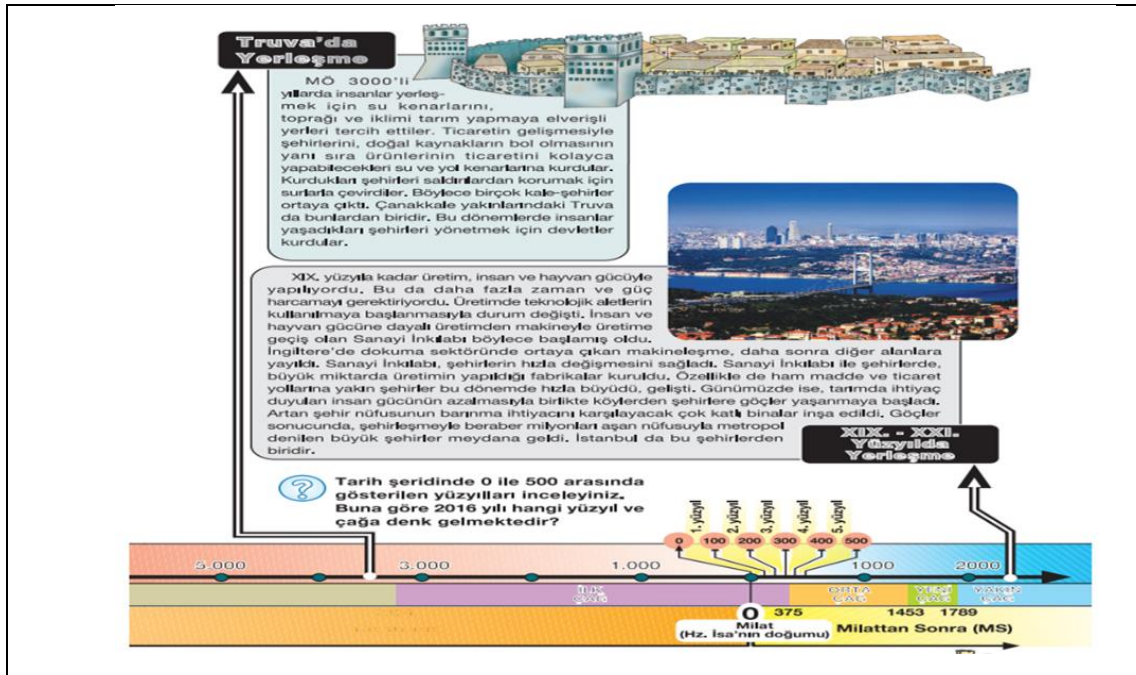
Tablo 6.

Yıllara göre SBD kitaplarında tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yapmaya yönelik soruların dağılımı

Temel Kategori	Kod	2012 Basımlı SBD Kitapları		2021 Basımlı SBD Kitapları	
		Soru N	Toplam	Soru N	Toplam
Tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yapma	Çağ ve yüzyıl belirleme	1	4	1	3
	Kişi/medeniyetlerin hüküm sürdüğü dönemleri hesaplama	3		2	

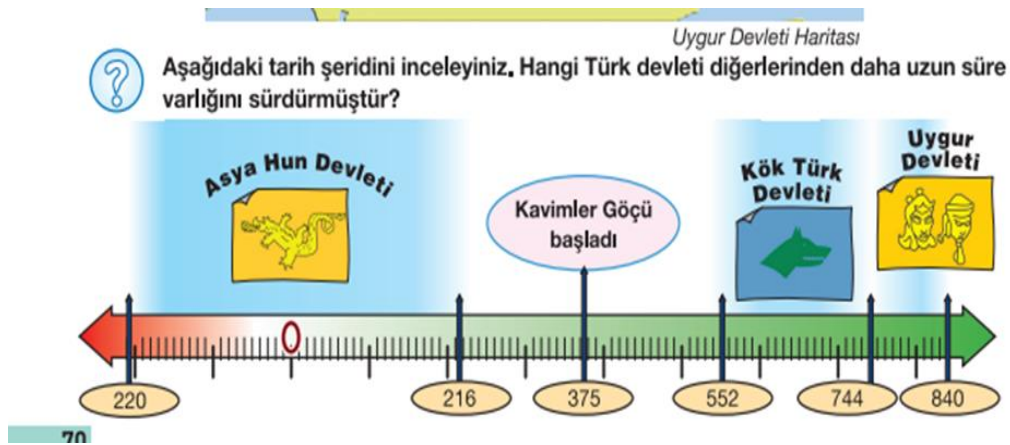
Tablo 6 incelendiğinde SBD kitaplarında tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yapma kategorisine yönelik soru sayısını çağ ve yüzyıl belirlemede 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında aynı iken kişi/medeniyetlerin hüküm sürdüğü dönemleri hesaplamayı içeren soru sayısının 2012 basımlı SBD kitaplarında daha fazla (n=3) olduğu görülmektedir.

SBD kitaplarında yer alan tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yapmaya yönelik soru örneklerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Görsel 15. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabından çağ ve yüzyıl hesaplama etkinliği

Görsel 15 incelendiğinde 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabında öğrencilerden klasik bir tarih şeridini incelemeleri ve bu şeritte yer alan bilgilerden yararlanarak çağ ve yüzyılı belirlemelerinin istendiği görülmektedir.

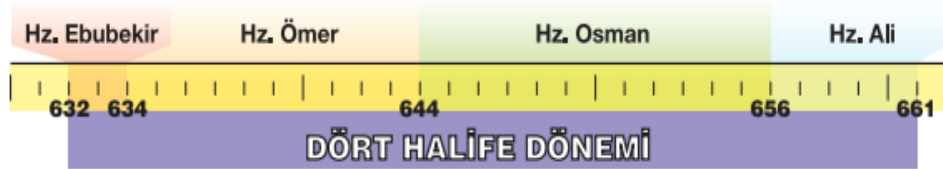
Görsel 16. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabından kişi/medeniyetlerin hüküm sürdüğü dönemleri hesaplama etkinliği

Öğrencilerin Görsel 16'da yer alan soruyu cevaplamaları için önce tarih şeridini incelemelerinin istendiği görülmektedir. Sorunun cevabının iki aşamalı olduğu dikkat çekmektedir: İlk aşamada öğrencilerin tarih şeridi üzerinde yer alan Türk devletlerinin hüküm sürelerini hesaplamaları ve ikinci aşamada bu elde ettiği verileri birbiriyle karşılaştırarak hangi Türk devletinin diğerlerinden daha uzun süre varlığını devam ettirdiğini belirlemeleri istenmektedir.

Hangi halife zamanındaki fetihler, sonuçları bakımından Türk tarihiyle daha yakından ilgilidir?

Tarih şeridini inceleyerek dört halifeyi, en uzun süre halifelik yapandan başlayarak sıralayınız.

Görsel 17. 2012 basımlı 6. sınıf SBD kitabından kişi/medeniyetlerin hüküm sürdüğü dönemleri hesaplama etkinliği

Görsel 17'de yer alan tarih şeridi üzerinde öğrencilerin Görsel 16 örneğindeki benzer şekilde çalışarak tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yapmaları ve elde ettikleri sonuçlar üzerinde karşılaştırmalar yapmaları istenmektedir.

Kronolojik Sıralama Yaptırma

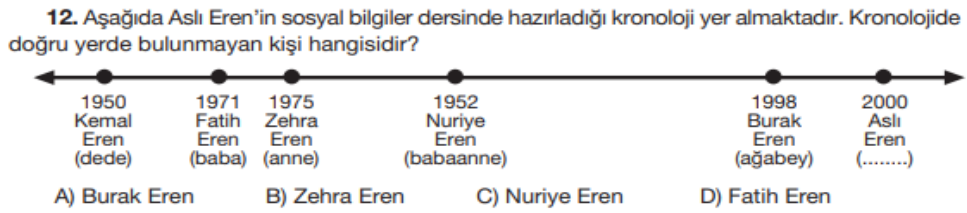
Tablo 7.

Yıllara göre SBD kitaplarında tarih şeridi üzerinde kronolojik sıralama yapmaya yönelik soruların dağılımı

Temel kategori	Kod	2012 basımlı SBD kitapları		2021 basımlı SBD kitapları	
		Soru		Soru	
		N	Toplam	N	Toplam
Kronolojik sıralama	Sunulan verileri çizelgeye yerleştirme	1	2	-	-
	Sunulan kronolojik verideki sıralama hatasını buldurma	1		-	

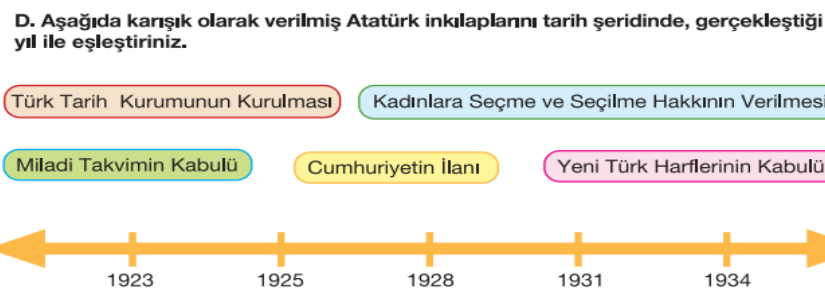
Tablo 7 incelendiğinde 2021 basımlı SBD kitaplarında kronolojik sıralama yapma kategorisine yönelik herhangi bir soruya rastlanmazken 2012 basımlı SBD kitaplarında 2 soruya rastlanmaktadır. Bu sorulardan birinin sunulan verileri şeride yerleştirmeyi ve diğerinin sunulan kronolojik verideki sıralama hatasını buldurmayı içeren soru türleri olduğu görülmektedir.

2012 SBD kitaplarında yer alan kronolojik sıralama yapmaya yönelik soru örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

Görsel 18. 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabından sunulan kronolojik verideki sıralama hatasını buldurma etkinliği

Görsel 18'de 2012 basımlı 4. sınıf SBD kitabında bir zaman çizelgesi verilerek öğrencilerden çizelgedeki ilgili bilgileri okuyarak zaman çizelgesindeki hatalı sıralamayı bulmaları istenmektedir. Bu soru ile öğrencilerin, kronolojik sıralamada zamanı belirleyen temel bilgiyi fark ederek hatalı sıralamayı bulmaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Görsel 19. 2012 basımlı 5. sınıf SDB kitabından sunulan verileri çizelgeye yerleştirme etkinliği

Görsel 19'da 2012 basımlı 5. sınıf SBD kitabında öğrencilerin tarih şeridindeki yıllar ile verilen olayları eşleştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrenciler SBD sürecinde öğrendikleri bilgileri kullanarak olayları kronolojik olarak sıralayacaktır.

Tarih Şeridi Oluşturma

Tablo 8.

Yıllara göre SBD kitaplarında tarih şeridi oluşturmaya yönelik etkinliklerin dağılımı

Temel kategori	Kod	2012 basımlı SBD kitapları		2021 basımlı SBD kitapları	
		Etkinlik		Etkinlik	
		N	Toplam	N	Toplam
Tarih şeridi oluşturma	Otobiyografik tarih şeridi oluşturma			1	2
	Açıklamalı tarih şeridini oluşturma		2	1	
	Tematik tarih şeridi oluşturma	2		-	

Tablo 8 incelendiğinde tarih şeridi oluşturma kategorisine yönelik 2012 basımlı ve 2021 basımlı SBD kitaplarındaki etkinlik sayısı karşılaştırıldığında sayının (n=2) aynı olduğu görülmektedir. Fakat tarih şeridi oluşturmaya yönelik etkinlik türlerinin tamamen birbirinden farklı olduğu görülmektedir: 2012 basımlı SBD kitabında tarih şeridi oluşturmaya yönelik; tematik tarih şeridi oluşturma (n=2) etkinliğine yer verilmektedir. Bu duruma karşı 2012 basımlı SBD

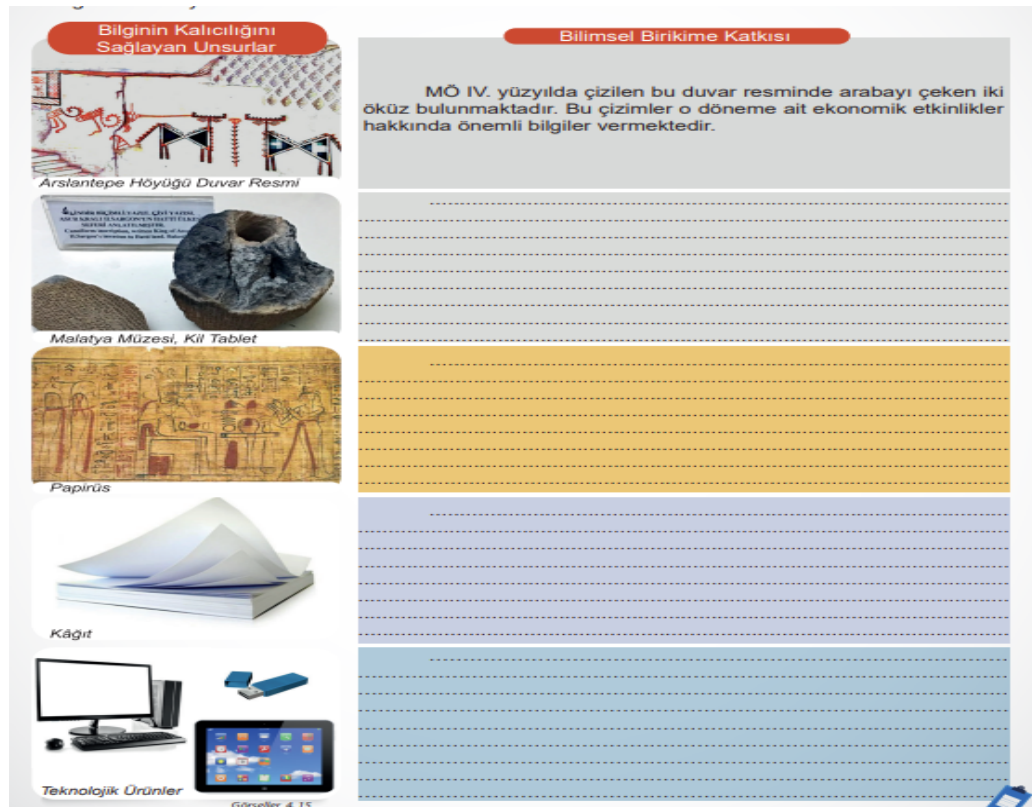
kitabında otobiyografik tarih şeridi oluşturma (n=1) ve açıklamalı tarih şeridi oluşturma (n=1) etkinliklerine rastlanmaktadır.

SBD kitaplarında yer alan tarih şeridi oluşturmaya yönelik etkinlik örneklerinden bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

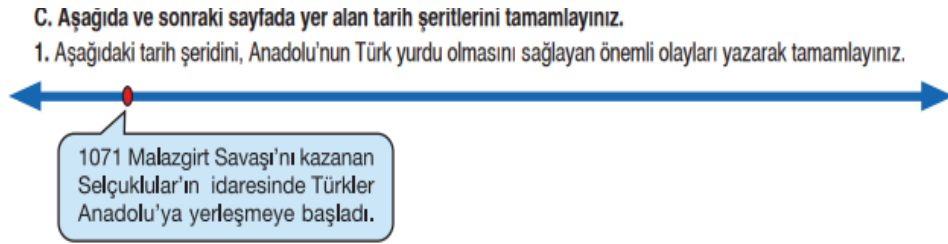
Görsel 20. 2021 basımlı 4. sınıf SBD kitabından tarih şeridi oluşturma etkinliği

Görsel 20’de görüldüğü üzere 2021 basımlı 4. sınıf SBD kitabında yer alan etkinlikte tarih şeridi oluşturma etkinliğinde öğrencilerden otobiyografik tarih şeridi hazırlamaları istenmektedir.

Görsel 21. 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabından açıklamalı tarih şeridi oluşturma etkinliği

Görsel 21’de 2021 basımlı 7. sınıf SBD kitabında öğrencilere bilginin kalıcılığını sağlayan unsurların görselleri verilerek onlardan bilimsel birikime katkısını açıklayacakları ve tarihsel bilgiyi sunacakları açıklamalı tarih şeridi hazırlamaları beklenmektedir.

Görsel 22. 2012 basımlı 7. sınıf SBD kitabından tematik tarih şeridi oluşturma etkinliği

Görsel 22’de 2012 basımlı 7. sınıf SBD kitabında Anadolu’nun Türk yurdu olması temasının belirlendiği, eksik bir tarih şeridini öğrencilerin tamamlamasının istendiği bir etkinlik bulunmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, birbirinden farklı dönemde uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları temel alınarak hazırlanan 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında tarih şeritlerinin kullanım durumlarını incelemek amaçlanmıştır. İncelemede tarih şeritlerinin SBD kitaplarında kullanım oranı, öğrenme alanlarına dağılımı, türleri, etkinlik ve sorularda nasıl kullanıldığına ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

Araştırmanın birinci alt amacına ilişkin sonuçlarda 2012 basımlı SBD kitaplarında, 2021 basımlı SBD kitaplarına göre iki katı oranında tarih şeritlerinin kullanıldığı; her sınıf düzeyinde (7. sınıf haricinde) daha fazla öğrenme alanında tarih şeritlerine yer verildiği tespit edilmiştir. 2012 basımlı SBD kitaplarında sınıf düzeylerine göre her öğrenme alanında tarih şeritlerine rastlanmamıştır. 2021 basımlı SBD kitaplarında ise 4. sınıf düzeyinde herhangi bir öğrenme alanında tarih şeridine rastlanmadığı, 5 ve 6. sınıf düzeyinde yalnızca “Kültür ve Miras” öğrenme alanında sayılı tarih şeridine yer verildiği, diğer sınıf düzeylerine göre daha fazla öğrenme alanında ve sayıda tarih şeridine yalnızca 7. sınıf düzeyinde rastlandığı görülmüştür. 2012 SBD kitaplarında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında tarih şeritlerinin fazla olması SBDÖP’te (MEB, 2005a ve 2005b) zaman, süreklilik ve değişimle ilişkili kazanımların ve tarih konularının ağırlıkta olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu duruma karşı 2021 basımlı SBD kitaplarında tarih şeritleri en fazla 7. sınıf düzeyinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında kullanılmıştır. 2018 SBDÖP incelendiğinde ilgili öğrenme alanına yönelik açıklamada “Bu öğrenme alanı işlenirken bilimsellik ve özgürlük gibi değerlerle zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” açıklamasının etkili olduğu ileri sürülebilir. Tarih şeritlerinin farklı öğrenme alanları ve sınıf düzeylerinde kullanım durumlarının farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuç Altay’ın (2020) SBD kitaplarında öğrenme alanlarına ve sınıf düzeylerine göre zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama gibi becerilerin dengeli bir şekilde dağılım göstermediği; bu becerilere kitaplarda bazen çok, bazen az yer verildiği ve bazen de hiç yer verilmediği sonucuyla uyumludur.

Araştırmada 2012 ve 2021 SBD kitaplarında tarih şeritlerine yer verilmeyen ortak öğrenme alanının “Küresel Bağlantılar” olduğu belirlenmiştir. İlgili öğrenme alanının konuları itibarıyla ve programda (MEB, 2005a; MEB, 2005b; MEB, 2018) yer alan kazanım, etkinlik ve açıklamalarında tarih şeritlerinin kullanımını içeren herhangi bir yönergeye yer verilmemesinin bu duruma sebep olduğu düşünülmektedir. Genel olarak 2012 SBD kitaplarında tarih şeritlerinin yoğun kullanımı 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilişkilendirebilir. Program (MEB,

2005a) incelendiğinde “Zaman, Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanının “4. sınıfta diğer öğrenme alanları içinde” düşünüldüğü ve özellikle “Kendimi Tanıyorum”, “Geçmişimi Öğreniyorum” ve “İyi ki Var” ünitelerinde kazanım olarak ifade edildiği görülmektedir. Ancak bu olumlu duruma karşı incelenen 2012 SBD kitaplarında kazanımlara yönelik ders içeriklerinin her zaman tarih şeritleriyle desteklenmediği de görülmüştür. Bu sonuç ders kitabı yazarlarının tarih şeridi kullanımına verdikleri önemle ilişkilendirilebilir. Örneğin SBDÖP’te 5. sınıfta “Zaman, Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanı “Gerçekleşen Düşler” ünitesinde kazanım olarak yer almasına karşın (MEB, 2005a), 2012 SBD kitabında ilgili ünite de tarih şeritlerine rastlanmamıştır. Fakat araştırma sonucu genel olarak 2021 SBD kitaplarında 2012 SBD kitaplarına göre tarih şeritlerinin azalmasında SBDÖP’te yer alan açıklamaların da etkili olduğunu göstermiştir. Örneğin 2005 SBDÖP’te rastlanan SB.4.1.2 kodlu “Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar” (MEB, 2005a) kazanımına yönelik “Yaşamı etkileyen olayların esas alındığı bir tarih şeridi oluşturulur” açıklamasının 2018 SBDÖP’te mevcut olan aynı kazanıma yönelik açıklamanın “Öğrencinin kendi hayatında önemli gördüğü (doğum, ilk konuşma, okula başlama vb.) olayları kronolojik olarak sıralaması sağlanır” ifadesiyle değiştiği görülmüştür. Sonuç olarak 2021 SBD kitabında programla uyumlu olarak tarih şeridi oluşturma etkinliği kronolojik sıralama yapmaya dönüşmüştür. Bu durum kazanımlara yönelik açıklamaların ders kitabı yazarları için anahtar rol üstlendiğine işaret etmektedir. SBDÖP’ü (2018) inceleyen Pala (2021) programı zaman, süreklilik, değişim ve kronolojik düşünme becerilerinin öğrencilere nasıl kazandırılacağına dair ayrıntılı açıklamalar içermemesi nedeniyle eleştirmektedir. Nitekim Aydemir ve Adamaz (2017) MEB’e ve diğer özel yayınevlerine ait SBD kitaplarında kısmen yer alan ve bazen de hiç yer almayan derse özgü becerilerin zaman ve kronolojiyi algılama becerisi olduğunu bildirmiştir.

Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin sonuçlarında 2012 ve 2021 basımlı SBD kitaplarında tür olarak en fazla tematik tarih şeritlerine yer verildiği belirlenmiştir. 2012 SBD kitaplarında bu tarih şeridi dışında sayıları çok fazla olmamakla birlikte açıklamalı, senkronik, görsel, biyografik ve otobiyografik tarih şeritlerine rastlanmıştır. 2021 basımlı SBD kitaplarında ise tematik tarih şeridi başta olmak üzere klasik, açıklamalı ve senkronik tarih şeritlerine yer verildiği görülmüştür. Sonuç olarak 2012 SBD kitaplarında daha fazla sayıda tarih şeridi türü olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarında amaca ve içeriğe uygun tarih şeridi türlerinin yeterli olup olmadığına karar vermek için ülkemizde öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerini ölçen ve tarih şeritleri üzerine yapılan araştırma sonuçlarına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda yapılan bir çalışmada Işık (2014) kronoloji bilgisinin öğretiminde çok önemli yeri olan tarih şeritlerinin ve özellikle senkronik türünün 6. sınıf sosyal bilgiler ve 9. sınıf tarih ders kitabında yetersiz olduğunu ileri sürmüş ve bu durumu öğrencilerin kronolojik düşünme becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkileyen sebeplerden biri olarak değerlendirmiştir. Bu sonuca karşı dünden bugüne SBD kitaplarında senkronik tarih şeritlerinin önem kazandığını iddia etmek zordur. Çünkü 2012 SBD kitaplarında her sınıf düzeyinde (7. sınıf hariç) birer örneğine rastlanan senkronik tarih şeritlerine 2021 basımlı SBD kitaplarında yalnızca 5. sınıf düzeyinde yer verildiği tespit edilmiştir. Kızıl ve Dönmez (2020, s. 297) senkronik yaklaşımın tarih konularının öğretiminde göz ardı edilmesinin günümüzde “seçilmiş olay ve olguların artzamanlı bir neden-sonuç zinciri içerisinde sergilenmesine” yol açtığını ve bu durumun “tarihi olay ve olguların hakiki bağlamları içerisinde değerlendirilmesini” güçleştirdiğini ifade etmiştir.

Bu araştırmanın önemli sonuçlarından biri, ders kitaplarında yalnızca senkronik tarih şeritlerine değil, diğer tarih şeritlerine de sık yer verilmediğini ortaya koymasıdır. Bu durumun

bir sonucu olarak değerlendirilebilecek Şimşek ve Bal'ın (2010) "Tarih Şeridi Aracılığıyla Öğretmen Adaylarının Tarihsel Zaman Algılarının İncelenmesi" başlıklı araştırma sonuçları öğretmen adaylarının yarısından fazlasının oluşturdukları tarih şeritlerini dönemlere ayırmadıklarını göstermiştir. Bu sorun ancak ders kitaplarında klasik tarih şeridi kullanımıyla giderilebilir fakat 2021 basımlı 5 ve 7. sınıf SBD kitaplarında sadece birer adet klasik tarih şeridine yer verilmesi, sorunun halen devam edebileceğini düşündürmektedir. Nitekim PPON araştırması (2010) öğrencilerin geleneksel tarih şeritlerine kıyasla çeşitli tür ve içerikte tarih şeritleriyle çalışmasının olayları doğru zamana yerleştirmelerinde daha etkili olduğunu tespit etmiştir (Aktaran, De Groot Reuvekamp vd., 2017).

Araştırmanın üçüncü alt amacına ilişkin sonuçlarda 2012 basımlı SBD kitaplarında tarih şeritlerinin %52'sine ve 2021 basımlı SBD kitaplarında ise %83'üne yönelik soru/etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu soru ve etkinliklerin 2012 basımlı SBD kitaplarında tarih şeridini inceleme, tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yaptırma, kronolojik sıralama yaptırma ve tarih şeridi oluşturma ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ancak 2021 basımlı SBD kitaplarında kronolojik sıralama yaptırmaya yönelik etkinlik ve sorulara yer verilmemiştir. Tarih şeritleri üzerinde takvim zamanının ölçümü ve hesaplanmasını yaptırmaya yönelik gerek 2012 gerek 2021 SBD kitaplarında herhangi bir soruya rastlanmamıştır. Sadece 2021 basımlı SBD kitabında tarih şeridi üzerinde hesaplanmanın nasıl yapıldığını fark ettirmeye yönelik bir etkinlik görülmüştür. Araştırma sonucunu destekler şekilde Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2019) ortaokul 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kronoloji becerilerini belirlemeye yönelik gerçekleştirdikleri araştırmada çocukların geçmişten bugüne tarih şeridi üzerinde olayların MÖ ve MS'ye dikkat ederek sıralamasını doğru yapamadıklarına dikkat çekmişlerdir. Çelikkaya ve Kürümlüoğlu bu durumu tarihsel zaman kavramının soyut olmasıyla birlikte bu kavramın öğretilmesi için gerekli ders programlarının, öğretmenin, ders kitaplarının ve kullanılan yöntem ve tekniklerin yetersizliği gibi nedenlerle de ilişkilendirdikleri görülmüştür. Nitekim eğitsel bilgisayar oyunu ile desteklenmiş oyun temelli tarih öğretiminin öğrencilerin kronolojik sıralama becerilerine katkı sağladığı farklı araştırmalarla tespit edilmiştir (Kuran, Tozoğlu ve Tavernari, 2018; Aydoğan ve Karabağ, 2020). Şimşek (2007) "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Kronolojik Algılarının Geliştirilmesine Yönelik Yarı Deneysel" çalışmasının sonucunda çocukların tarih şeritleri hazırlamaları etkinliklerinin, tarihe olan ilgilerini artırmakla beraber, tarihsel zaman ve kronolojik düşünme becerilerinin gelişimine olumlu katkı sağladığını bildirmiştir. Ancak, dikkatli, planlı ve etkili kullanıldığında pek çok kazanım sağlayabilen tarih şeritleri, sadece kitap yaprakları ya da sınıf duvarlarında bir dekor oluşturarak tarih öğretimine katılamayacağını vurgulayan araştırmacı aksi takdirde öğrencilerin bağlam dışı ve daha küçük tarih parçalarıyla karşılaştıklarında onları daha büyük tarih hareketleri ve temalarla ilişkilendiremeyeceklerini ifade etmiştir. Fillpot (2018) bu durumun yalnızca öğrencilerin tarih konularını kavramasını etkilemekle kalmayıp öğrencilerin eleştirel analiz becerisini de kısıtlayabileceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle tarih şeritleri ile öğrencileri etkileşime sokan etkinliklerin gerçekleştirilmesinin önemli olduğu ifade edilebilir.

Şimşek ve Kolbasar (2020) yaptıkları bir araştırmada 4. sınıf öğrencilerinin kronoloji bilgi ve becerisini tespit etmeye ilişkin bulgularında öğrencinin yarısından fazlasının başarılı olmadığını, öğretmenlerin fazla ayrıntı içeren SBD kitabının bu becerileri desteklemediğini ve ayrıca Millî Mücadele dönemi içinde yaşanan olayların sıralı bir anlatımla sunulmadığını bildirmişlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden çıkan sonuca göre ise SBD kitabının çocukların seviyesinin üstünde olduğu ve kronoloji bilgi ve becerisini kazanmalarına fırsat

vermediği sonucuna varılmıştır. Nitekim araştırma sonuçlarımız bu çalışmayı destekler şekilde söz konusu sorunun ders kitaplarında var olduğunu göstermektedir. Benzer çalışmalarda SBD kitabında ve çalışma kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin yeterli ve dengeli bir dağılım göstermediğini (Aydemir ve Adamaz, 2017; Aydemir, 2017) ortaya koymuşlardır.

Akbaba (2020) lise öğrencileriyle yaptığı bir çalışmada öğrencilerin zaman ve kronoloji ile ilgili kavramları tam olarak anlayamadıklarını, zaman sınıflandırması yapamadıklarını ve zaman çizelgelerinde sunulan bilgileri yorumlamada yeterli performans göstermediklerini bildirmiştir. Bir başka çalışmada Turan (2016) ortaöğretim öğrencilerine yüksek düzeyde kazandırıldığı düşünülen tarih şeritlerinde sunulan bilgileri yorumlayabilme becerisinin kazandırılmadığını tespit etmiştir. Yıldırım (2015) ortaöğretim öğrencilerinin büyük bir kısmında takvim, yüzyıl, çağ, kronoloji vb. bilgiler yönünden eksikliklerin ya da kavram yanlışlarının olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumu ilköğretimde zaman kavramının öğretilmesi için gerekli öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim materyallerinin ders kitaplarında yetersiz kalmasının sonucu olarak değerlendirmiştir. Gerek Yıldırım (2015) gerek Oynak (2007) benzer şekilde ortaöğretimde görev yapan tarih öğretmenlerinin çoğunun, öğrencilerin ilköğretimde kazanılması gereken zaman kavramını yeteri kadar kazanmadan ortaöğretime başladıkları kanaatinde olduğunu bildirmişlerdir. Her iki araştırmacı öğrencilerin Hicri-Rumi-Miladi takvimleri birbirine çevirebilme kronoloji becerisine sahip olmadıklarını tespit etmiştir. Çurku (2020) bu durumu takvim çevirmelerinin pratik hayatta bir işe yaramaması ve üniversite sınavlarında sorulmadığı için öğrenciler tarafından pek önemsenmemesiyle bağlantılı görmüştür. Şaşırtıcı olmayan bu sonuçlar ders kitaplarında tarih şeritlerinin ve bunlara yönelik etkinliklerin zayıf kalmasının yansıması olarak da düşünülebilir. Nitekim Hodkinson (2002, 2004), her derste tutarlı bir şekilde tarih şeritleri kronolojik olarak verdiği araştırmasında tarih şeritleri ve kartların kullanımının kronoloji, zamanda süreklilik ve tarihlendirme becerilerinin geliştirilmesinde avantajlı olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır (Aktaran De Groot Reuvekamp vd., 2017).

Sole de (2019) yaptığı bir araştırma sonucunda zamansal anlayış ve tarihsel düşünmenin kademeli olarak geliştirildiğini, ancak önemli ölçüde, belirli sosyal bilgiler/tarih öğretim stratejileri ve pedagoji, yani bir müdahale stratejisi aracılığıyla kolaylaştırılabileceğini ve hızlandırılabileceğini göstermiştir. Sole, kronolojik zamanı açıklamak veya sıralamak için öğrencilerin görsel kaynakların, zaman çizelgelerini ve anlatıları kullanıldığı, birçok farklı döneme maruz kalındığı, çocukların fikirleri iyileştirme ve detaylandırma yeteneğine katkıda bulunacak zamanı ölçmeyi ve tarihlendirmeyi içeren sürekli bir öğretim etkinlikleri programını gerekli görmüştür. Alan yazını incelendiğinde zamana ilişkin becerilerin öğretiminde tarih şeritleri, projeler, zaman kapsülleri, hikâyeler, tarihsel mekânlar, görsel medya, eşyalar ya da tarihsel nesnelere, görsel-işitsel materyaller, simülasyonlar-oyunlar, vb. unsurlar kullanılabilir (Akt. Sel ve Sözeri, 2021, s.184). Sonuç olarak Levstik ve Barton'un da (1997) belirttiği gibi "Temel eğitim okullarında tarih şeritleri, dünya haritası ve okuma köşesi olmazlardandır. Ancak doğru etkinliklerle doğru şekilde kullanılabilir" ölçüde faydalı olacaklardır (Aktaran Şimşek, 2007).

Alan yazını sonuçları ders kitaplarında senkronik ve klasik tarih şeritleri başta olmak üzere farklı tür ve içerikte tarih şeritlerinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Aynı zamanda kronolojik sıralama, tarih şeritleri üzerinde takvim zamanının ölçümü ve hesaplanmasını ve tarih şeridi oluşturma etkinliklerine daha fazla yer verilmesine işaret etmektedir. Bununla birlikte araştırma sonuçları 4, 5 ve 6. sınıf ders kitabı yazarlarının kitaplarında yalnız "Kültür ve Miras"

öğrenme alanında değil farklı öğrenme alanları içerisinde de tarih şeritlerine yer verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. SBDÖP'e bağlı olarak ders kitaplarının biçimlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda; programın uygulama esaslarında, kazanım ve açıklamalarda ve öğrenme alanlarında öğrencilerin tarih şeritleriyle kronolojik düşünme, değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin nasıl geliştirileceği açıklanmalıdır. Bu açıklamaların SBD ders kitabı yazarlarının tarih şeritlerine yönelik; tarih şeridini inceleme, tarih şeridi üzerinde hesaplamalar yaptırma, kronolojik sıralama yaptırma ve tarih şeridi oluşturma soru/etkinliklerine yer verme oranını artıracakı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul izni alınması gerekmemektedir.

Kaynakça

- Akbaba, B., Keçe, M., & Erdem, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde çoklu ortam kullanımının öğrencilerin zaman-kronoloji ve değişim-sürekliliği algılama becerilerine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 237-257. <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/146477/>
- Akbaba, B. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinin kronolojik düşünme becerileri ve bu becerilerin sınıf düzeyine göre gelişiminin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 45(203), 215-229. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2020.8631>
- Aktaş, Ö., & Durak, S, E. (2021). A Study on time and chronology perceptions of seventh grade students. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 6(12), 517-565. <http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.293>
- Aktın, K., & Dilek, D. (2016). Okul öncesi dönemde kronolojik düşünme: bir durum çalışması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 6(3), 129-145 <http://dx.doi.org/10.19126/suje.281329>
- Alleman, J., & Brophy, J. (2003). History is alive: Teaching young children about changes over time. *The Social Studies*, 94(3), 107-110. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00377990309600191?journalCode=vtss20>.
- Altay, N. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının beceriler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 276-297. <http://dx.doi.org/10.33418/ataunikkefd.805054>
- Altun, A., & Kaymakçı, S. (2016). Zaman ve kronolojinin öğretiminde bir materyal: Tarih şeritleri. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 157-192. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tuhed/issue/26593/279917>
- Ata, B. (2008). 1943'teki ikinci millî eğitim şurasının tarih eğitimi kararlarından birinin uygulanması: Bir histomapın yapım öyküsü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(2), s.335-353.
- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17. <http://dx.doi.org/10.33418/ataunikkefd.805054>
- Aydemir, M., & Adamaz, K. (2017). Sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 3(1), 106-119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijofe/issue/30889/334334>
- Aydoğan, O., & Karabağ, G. (2020). Eğitsel bilgisayar oyunu ile desteklenmiş tarih öğretiminin öğrencilerin mekânı algılama ve kronolojik düşünme becerilerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 106-130. <http://dx.doi.org/10.38015/sbyy.734552>
- Barton, K. C., & Levstik L.S. (1996). 'Back when God was around and everything': Elementary children's understanding of historical time. *American Educational Research Journal*, 33(2), 419-454. <https://doi.org/10.3102/00028312033002419>
- Barton, K. C. (1998). *That's a tricky piece!: Children's understanding of historical time in Northern Ireland*. <https://eric.ed.gov/?id=ED426915>.
- Barton, K. C., & Levstik, L. S. (2004). Teaching history for the common good. Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Blyth, J. E. (1978) .Young children and their past. *Teaching History*, 21, 15-19.
- Brophy, J., VanSledright, B., & Bredin, N. (1993) What do entering fifth graders know about U. S. history? *Journal of Social Studies Research*, 16(17), 2-19. <https://eric.ed.gov/?id=ED340649>
- Brown, R.A., & Brown, M. R. (1954). Time and chronology in the social studies. *The School Review*, 62(6), 341-345.URL: <https://www.jstor.org/stable/1083158>

- Bozdoğan, K., & Güven, C. (2021). 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan "kronoloji" kavramına ilişkin algıları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(32), 476-515. <https://doi.org/10.35675/befdergi.715013>
- Carr, D. (2005). Phenomenology of historical time. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:217457/FULLTEXT01.pdf>
- Cooper, H. (2012). *History 5-11: A guide for teachers*. London: Routledge
- Cooper, H. (2011) What understanding of chronology can we expect of older primary school children? *Primary History*, 59, 13–15
- Çelikkaya, T., & Kürümlüoğlu, M. (2019). Ortaokul öğrencilerinin kronoloji becerilerinin saptanmasına yönelik bir çalışma. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 150-173. <https://doi.org/10.17497/tuhed.510394>
- Çulha-Özbaş, B., & Aslan, E. (2008). Çocuklarla birlikte tarihsel düşünme: 12-14 yaş grubu öğrencilerinin tarihsel kanıta yönelik görüşlerinin belirlenmesinde "Kaynak Çalışması" geliştirme etkinliklerinin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 105-112. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deubefd/issue/25427/268235>
- Çurku, R. (2020). *Kronolojik düşünme ile değişim ve sürekliliği algılama becerilerini kazandırmada sözlü tarihin rolü: Van düğünleri örneği* (Yayınlanmamış doktora tezi). Erzurum Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- De Groot Reuvekamp, M., Ros, A., Van Boxtel, C. & Oort, F. (2017). Primary school pupils' performances in understanding historical time. *Education 3-13*, 45(2), 227-242. <https://doi.org/10.1080/03004279.2015.1075053>.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sekizinci sınıf öğrencilerinin tarih öğretiminde kullanılan zaman ve kronolojiyle ilgili bazı kavramları anlama düzeyi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 19, 155-163.
- Demircioğlu, İ. H., & Akengin, H. (2007). Zaman ve mekâna ilişkin becerilerin öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (5. bs.), (s. 219-254). Ankara: Pegem.
- Fillpot, E. (2018). Teaching with Timelines. Erişim Tarihi 11.08.2022 <https://teachinghistory.org/teaching-materials/teaching-guides/24347>.
- Gómez Galán, J. (2016). Learning historical and chronological time: Practical applications. *European Journal of Science and Theology*, 12(1), 5-16 <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1803/1803.01680.pdf>
- Harnett, P. (1993) Identifying progression in children's understanding: The use of visual materials to assess primary school children's learning in history. *Cambridge Journal of Education*, 23(2), 137–54. <https://doi.org/10.1080/0305764930230203>
- Heyking, E. V. (2004). Historical thinking in the elementary years: A review of current research. *Canadian Social Studies Volume*, 39(1) <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1073974.pdf>.
- Hines, A. (2006). Using timelines to enhance comprehension. Erişim tarihi: 11.08.2022 <https://www.readingrockets.org/article/using-timelines-enhance-comprehension>
- Hodkinson, A. J. (2002) *Children's concepts of historical time* (Unpublished PhD thesis) Edge Hill University of Lancaster.
- Hoodless, P. A. (2002) An investigation into children's developing awareness of time and chronology in story, *Journal of Curriculum Studies*, 34(2), 173-200, <https://doi.org/10.1080/00220270110080962>.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kızıl, Ö., & Dönmez, C. (2020). Tarih konularının öğretiminde senkronik yaklaşım modeli ve ölçekli senkronik tarih şeritleri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 285-308. <https://doi.org/10.38015/sbyy.829592>
- Kuran, M. Ş., Tozoğlu, A. E. & Tavernari, C. (2018). History-themed games in history education: experiences on a blended world history course. Erişim tarihi: 13.11.2022 <https://arxiv.org/abs/1805.00463>

- Levstik, L. S., & Barton, K. C. (1994). *They still use some of their past': historical salience in elementary children's chronological thinking.* <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED382492.pdf>.
- Levstik, L. S. & Pappas, C. C. (1987) Exploring the development of historical understanding. *Journal of Research and Development in Education*, 21(1), 1–15. <https://eric.ed.gov/?id=EJ362977>
- Lorenc, J., Mrozowski, K., M., Oniszczuk, A., Staniszewski, J. & Starczynowski, K. (2013). *How is chronological thinking tested, Edukacja An interdisciplinary approach*, 1(119), 46-62. https://www.academia.edu/8683662/How_is_chronological_thinking_tested
- Marancı, Ş. (2017). *Fotoğraflarla 7. sınıf öğrencilerinin tarihsel zaman algısı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars, Türkiye.
- MEB (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6-7. sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi, S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar I, S. Özge (Çev.)*. Yayın Odası.
- Işık, H. (2014). İlköğretim 6. sınıf ve ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin mekânsal biliş ve kronoloji bilgilerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(30), 111-121. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi30pdf/ISIK_HASAN.pdf
- Oymak, İ. (2007). *Ortaöğretim kurumlarında tarih öğretiminde zaman kavramının öğretilmesinde karşılaşılan sorunlar ve bu konuda tarih öğretmenlerinin görüşleri* (Aksaray ili örneği) (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Pala, F., & Şimşek, A. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde tarihlerin (dates) öğretimi. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 136-156. <http://dergipark.gov.tr/download/articlefile/261310>
- Pala, Ş. M. (2021). The place of change and continuity perception, time and chronology perception skills in the curriculum of the social studies course. *Review of International Geographical Education (RIGEO)*, 11(1), 134-150. <https://doi.org/10.33403/rigeo.841493>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (3. Baskı)*, (M. Bütün, S. B. Demir, Çev.). Pegem Akademi.
- Safran, M., & Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. *İlköğretim Online*, 5(2), 87-109. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/91046>
- Seefeldt, C., Castle, S., & Falconer, R. C. (2015). *Okul öncesi/ilkokul çocukları için sosyal bilgiler öğretimi*. S. Çoskun-Keskin (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Seixas, P. (2006) *Theorizing historical consciousness*. Toronto: University Of Toronto Press, Scholarly Publishing Division.
- Sel, B., & Sözer, M. A. (2020). Change and continuity perception skills in social studies curriculum in Turkey and America within the scope of teaching historical time. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-19. <https://doi.org/10.29065/usakead.649688>
- Solé, G. (2019). Children's understanding of time: A study in a primary history classroom. *History Education Research Journal*, 16(1): 158–73. <https://doi.org/10.18546/HERJ.16.1.13>.
- Stow, W., & Haydn, T. (2000). Issues in the teaching of chronology. In J. Artur & R. Philips (Eds.), *Issues In History Teaching*. (pp: 83-97). London: Routledge
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi ve öğretimi. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye
- Şimşek, A. (2007). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin kronolojik algılarının geliştirilmesine yönelik yarı deneysel bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(1), 589-615. <https://openaccess.ahievran.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12513/189>.

- Şimşek, A., & Bal, M. S. (2010). Tarih şeridi aracılığıyla öğretmen adaylarının tarihsel zaman algılarının incelenmesi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 124-151. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/179008>
- Şimşek, A. & Kolbasar, S. (2020). 4. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki "Milli Mücadele" konusunun kronoloji bilgi ve becerilerini kazandırması açısından öğretmen ve öğrenci görüşleri ile incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 335-356. <https://doi.org/10.38015/sbyy.842634>.
- Thornton, S. J., & Vukelich, R. (1988) Effects of children's understanding of time concepts on historical understanding. *Theory & Research in Social Education*, 16, 69–82. <https://doi.org/10.1080/00933104.1988.10505556>
- Turan, R. (2016). Tarih öğretmenlerinin öğrencilere temel ve tarihsel düşünme becerilerinin kazandırılma düzeyine ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 11(14), 705-730. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9706>
- Ulutaş, B. (2017). Doküman analizi. F. N., Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* (s. 279-297). Ankara: Anı.
- Vygotsky, L. S. (1985) Düşünce ve Dil, (Çev. Semih Koray), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Yıldırım, A. (2015). *Ortaöğretim kurumlarında 10. sınıf öğrencilerinde tarihsel zaman kavram yarılgıları (Samsun ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

İncelenen Kitaplar

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. & Kılıç, S. (2021). *7. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. MEB.
- Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. & Evirgen, Ö. F. (2012). *5. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. MEB.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. & Öztürk, S. (2021). *5. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. MEB.
- Komisyon (2012). *6. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. MEB.
- Komisyon (2012). *7. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. MEB.
- Koyuncu Kaya, M., Dağ, Ö., Koçak, E., Yıldırım, T. & Ünal, M. (2012). *4. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. MEB.
- Tüysüz, S. (2021). *4. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. Tuna.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2021). *6. sınıf sosyal bilgiler kitabı*. Çağlayan.

İletişim/Correspondence

Doç. Dr. Kibar AKTİN
kibaraktin@sinop.edu.tr

Doç. Dr. Hülya KARAÇALI TAZE
karacali_hulya@hotmail.com